

Independent Evaluation Commission for assessing the integrity of candidates
for the position of member in the self-administration bodies of judges and prosecutors

Comisia independentă de evaluare a integrității candidaților la funcția
de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor

*Decizia nr. 14 din 28 mai 2024 cu privire la evaluarea reluată a Veronicăi CUPCEA,
candidată la funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii
și Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor*

Comisia independentă de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor („Comisia”) a deliberat în privat la 14 martie 2024 și 28 mai 2024. Membrii participanți au fost:

1. Herman von HEBEL
2. Victoria HENLEY
3. Nadejda HRIPTIEVSCHI
4. Nona TSOTSORIA

Tatiana RĂDUCANU a demisionat din funcția de membră a Comisiei pe 14 mai 2024 și nu a participat la adoptarea deciziei.

Comisia emite următoarea decizie, care a fost adoptată în acea dată:

I. Procedura

Veronica CUPCEA, judecătoare la Judecătoria Orhei („candidata”), s-a aflat pe lista candidaților remisă de Consiliul Superior al Magistraturii în adresa Comisiei la 6 aprilie 2022, în vederea evaluării pentru funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor.

Candidata a fost numită în funcția de judecător la 11 iunie 2007 pentru a activa la Judecătoria Orhei. La data de 16 august 2012 candidata a fost numită în funcția de judecător până la atingerea plafonului de vârstă. La 24 decembrie 2010, candidata a fost numită în funcția de președintă a Judecătoriei Orhei pentru un mandat de patru ani. La 5 noiembrie 2015, candidata a fost numită în funcția de președintă a Judecătoriei Orhei pentru un alt mandat de patru ani.

Candidata a fost evaluată inițial de către Comisie (în continuare „evaluarea inițială”) începând cu data de 8 iulie 2022. Candidata a depus voluntar chestionarul privind integritatea etică la data de 1 iulie 2022. La data de 13 iulie 2022, candidata a depus Declarația de avere și interese personale pentru ultimii cinci ani (în continuare „declarația pentru cinci ani”), conform art. 9 alin. (2) din Legea nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (în continuare „Legea nr. 26/2022”), care include lista persoanelor apropiate din sistemul judecătoresc, al procuraturii și în serviciul public, așa cum prevede același articol. În timpul evaluării inițiale, Comisia a colectat informații din multiple surse.¹

¹ Sursele din care s-au obținut informații cu privire la candidații evaluați au inclus, în general, Autoritatea Națională

Candidata a răspuns, de asemenea, la întrebările scrise și solicitările de informații ale Comisiei.² În urma cererii candidatei, la data de 13 decembrie 2022, candidatei i s-a acordat acces la materialele de evaluare conform art. 12 alin. (4) lit. c) din Legea nr. 26/2022. La data de 16 decembrie 2022, candidata a participat la audiere în ședință publică în fața Comisiei. Comisia a emis decizia de nepromovare a evaluării de către candidată la 11 ianuarie 2023.

La data de 6 februarie 2023, candidata a contestat decizia Comisiei la Curtea Supremă de Justiție (în continuare „CSJ”) conform art. 14 alin. (1) și (2) din Legea nr. 26/2022. La data de 1 august 2023, completul de judecată special, instituit în cadrul CSJ, pentru examinarea contestațiilor declarate împotriva deciziilor Comisiei (în continuare „completul de judecată special al CSJ”) a emis decizia de admitere a contestației depuse de candidată anulând decizia Comisiei și dispunând reevaluarea candidatei.

Comisia a inițiat reluarea procedurii de evaluare a candidatei la data de 8 septembrie 2023. Comisia a colectat informații adiționale din diverse surse, conform necesităților, pentru a aborda problemele examinate în cadrul evaluării reluate.

Candidata a primit o notificare cu privire la faptele și dubiile serioase, din partea Comisiei, la data de 14 februarie 2024. În urma cererii candidatei, la 20 februarie 2024, aceasta a primit acces la materialele de evaluare reluate conform art. 12 alin. (4) lit. c) din Legea nr. 26/2022. Candidata a răspuns la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase la data de 21 februarie 2024. Candidata a solicitat o audiere în ședință publică. Candidata a prezentat documente suplimentare la 23 februarie 2023. la data de 14 martie 2024, candidata a participat la audiere în fața Comisiei.

I. Cadrul normativ privind evaluarea și evaluarea reluată

Legea nr. 180/2023 pentru interpretarea unor prevederi ale Legii nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților pentru funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor și a Legii nr. 65/2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților pentru funcția de judecător la Curtea Supremă de Justiție din 7 iulie 2023 (în continuare „Legea nr. 180/2023”), prevede că în sensul art. 3 alin. (2) și art. 4 alin. (2) din Legea nr. 26/2022, Comisia de evaluare nu este o autoritate publică în sensul Codului administrativ. Completul de judecată special al CSJ a conchis că Legea nr. 180/2023 a consolidat înțelegerea faptului că Comisia de evaluare este o autoritate publică specifică în felul său, adică nu este o

de Integritate, Serviciul Fiscal de Stat, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, instituții financiare, instituții publice, surse deschise precum rețelele de socializare și reportajele jurnalistice de investigație și rapoartele membrilor societății civile. Nu toate sursele au furnizat informații referitoare la fiecare candidat și nu toate informațiile furnizate de surse cu privire la candidat[ă] au fost pertinente pentru evaluarea Comisiei. A fost verificată veridicitatea și relevanța tuturor informațiilor primite.

² Comisia a trimis candidatului 4 runde de întrebări, inclusiv 26 întrebări, 77 de subîntrebări și 41 solicitări de documente suplimentare.

persoană juridică de drept public. Completul de judecată special al CSJ a mai reținut că, în conformitate cu art. 72 alin. (6) din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative, actul normativ de interpretare nu are efecte retroactive, cu excepția cazurilor când prin interpretarea normelor de sancționare se creează o situație mai favorabilă. Completul de judecată special al CSJ a dispus reluarea evaluării, care a avut loc după intrarea în vigoare a Legii nr. 180/2023; astfel, Legea nr. 180/2023 se aplică în cadrul evaluării reluate.

Ghidată de scopul de a apăra principiile fundamentale ale statului de drept (art. 1 alin. (3) din Constituție), suveranitatea și puterea de stat (art. 2 din Constituție), deciziile Comisiei sunt adoptate în conformitate cu legea, urmăresc scopurile legitime enumerate în Legea nr. 26/2022 și rezultatul este necesar pentru ca o societate democratică să atingă scopul sau scopurile respective.³ Evaluarea de către Comisie a integrității candidaților constă în verificarea integrității lor etice și financiare (art. 8 alin. (1) din Legea nr. 26/2022) în vederea sporirii integrității viitorilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, Consiliului Superior al Procurorilor și ai organelor specializate ale acestora, precum și în vederea sporirii încrederii societății în activitatea organelor de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, dar și în general, în sistemul justiției (preambulul Legii nr. 26/2022). Sporirea încrederii societății în sistemul de justiție și buna funcționare a acestor instituții sunt subiecte de mare interes public.⁴ Comisia de la Veneția și Directoratul General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) al Consiliului Europei (în continuare „Comisia de la Veneția și DGI”) au reținut că evaluarea integrității nu se aplică judecătorilor sau procurorilor în ceea ce privește rolurile lor de judecători sau procurori și, prin urmare, nu afectează independența acestor roluri. Cu toate acestea, este o parte crucială a structurii de guvernare a sistemului de justiție din Republica Moldova că judecătorii și procurorii să servească periodic în organele de autoadministrare și au subliniat că acestea sunt mai mult decât funcții administrative; sunt roluri cruciale în asigurarea bunei guvernări a acestor organe din sistemul justiției. Prin urmare, Comisia de la Veneția și DGI au mai observat că integritatea personală a membrilor care alcătuiesc Consiliile Superioare (ale judecătorilor și procurorilor) este un element esențial al naturii acestor organe; asigură încrederea cetățenilor în instituțiile de justiție - încrederea în magistrați și în integritatea lor. Într-o societate care respectă valorile fundamentale ale democrației, încrederea cetățenilor în acțiunea Consiliilor Superioare depinde foarte mult, sau esențial, de integritatea personală, competența și credibilitatea membrilor lor.⁵ Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2022 a notat în mod special că crearea unor organe ad-hoc pentru evaluarea integrității judecătorilor și procurorilor se bazează pe presupunerea că

³ *Mutatis mutandis, Xhoxhaj contra Albaniei*, nr. 15227/19, paragraful 378, 31 mai 2021; *Nikëhasani contra Albaniei*, no. 58997/18, paragraful 93, 13 decembrie 2022.

⁴ *Baka contra Ungariei* [GC], nr. 20261/12, paragraful 171, 23 iunie 2016; *Morice contra Franței* [GC], nr. 29369/10, paragraful 125, CtEDO 2015.

⁵ Opinie comună nr. 1069/2021 a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) al Consiliului Europei cu privire la unele măsuri legate de selecția candidaților pentru funcțiile administrative în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative, 13 decembrie 2021 (în continuare „Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 cu privire la proiectul de lege nr. 26/2022”), paragrafele 15 și 11.

sistemul de justiție are deficiențe extrem de grave și că există îndoieli sistemice cu privire la integritatea magistraților.⁶

Cu referire la justificarea procedurilor de evaluare externă („vetting”), atât în contextul albanez, cât și în cel ucrainean, Comisia de la Veneția a comentat în repetate rânduri că măsurile extraordinare de evaluare a judecătorilor și procurorilor nu au fost „doar justificate”, ci au fost „necesare pentru ca Albania să se protejeze de flagelul corupției, care, dacă nu este abordată, ar putea distruge complet sistemul său judiciar”.⁷ În aceste contexte, Comisia de la Veneția a luat în considerare problemele majore existente, în ceea ce privește corupția și incompetența în sistemul judiciar, influența politică asupra procesului de numire a judecătorilor în perioada anterioară, și lipsa, aproape completă, de încredere publică în onestitatea sau competența sistemului judiciar.⁸ Într-o opinie din 2019 privind un proiect de lege, din Republica Moldova, care includea evaluarea externă a judecătorilor CSJ, Comisia de la Veneția și DGI au luat în considerare evaluarea făcută de autorități, în special, două rezoluții ale Parlamentului European în care s-a concluzionat că⁹ „în ultimii ani, sistemul de justiție a demonstrat o lipsă fără precedent de independență și supunere la interese oligarhice” și că „instituții naționale și internaționale au declarat Republica Moldova un stat capturat”.¹⁰ Comisia de la Veneția și DGI au remarcat, de asemenea, că în cele din urmă este de competența autorităților moldovenești să decidă dacă situația predominantă din sistemul justiției al Republicii Moldova creează o bază suficientă pentru evaluarea extraordinară a integrității tuturor judecătorilor și procurorilor, precum și a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii și Consiliului Superior al Procurorilor.¹¹ După cum a statuat în multiple rânduri Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare „CtEDO”), autoritățile naționale, în principiu, sunt mai bine plasate decât o instanță internațională pentru a evalua necesitățile și circumstanțele locale.¹² Este relevant să menționăm că într-o opinie recentă a Comisiei de la Veneția referitoare la Georgia, Comisia de la Veneția a ajuns la concluzii similare cu privire la necesitatea unui proces național consultativ incluziv pentru abordarea posibilelor măsuri de reformă, inclusiv evaluarea integrității membrilor Consiliului Superior al Judecătorilor din acea țară, având în vedere acuzațiile persistente de lipsă de integritate în cadrul Consiliului

⁶ „Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 cu privire la proiectul de lege nr. 26/2022”), paragrafele 11 și 12.

⁷ Opinia Finală a Comisiei de la Veneția nr. 824/2015 cu privire la proiectul revizuit de amendamente constituționale privind sistemul judiciar al Albaniei, 15 ianuarie 2016, paragraful 52.

⁸ Opinia comună nr. 801/2015 a Comisiei de la Veneția și a Directoratului Drepturile Omului (DHR) a Directoratului General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) cu privire la Legea privind Sistemul Judiciar și Statutul Judecătorilor și amendamentele la Legea privind Consiliul Superior al Justiției din Ucraina, 23 martie 2015, paragrafele 72-74.

⁹ Rezoluția din 5 iulie 2018 privind criza politică din Moldova ca urmare a invalidării alegerilor locale din Chișinău (2018/2783(RSP)) și Rezoluția din 14 noiembrie 2018 privind punerea în aplicare a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană în Republica Moldova (2017/2281(INI)).

¹⁰ Opinia comună interimară nr. 966/2019 a Comisiei de la Veneția și a Directoratului Drepturile Omului (DHR) din cadrul Directoratului General Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) a Consiliului Europei cu privire la proiectul de lege privind reforma CSJ și a Procuraturii, din 14 octombrie 2019, paragraful 46.

¹¹ Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 cu privire la proiectul de lege nr. 26/2022, paragraful 42.

¹² A se consulta, printre altele, *M.A. contra Danemarcei* [GC], nr. 6697/18, paragraful 147, 9 iulie 2021; *THÖRN contra Suediei*, 24547/18, paragraful 48, 1 septembrie 2022; a se consulta și Protocolul nr. 15, care a intrat în vigoare la 1 august 2021.

Superior. Opinia a subliniat în mod expres opțiunea temporară de a utiliza consilii consultative mixte naționale/internaționale pentru a pune în aplicare această procedură.¹³

Conform art. 8 alin. (2) din Legea nr. 26/2022, se consideră că un candidat corespunde criteriului *de integritate etică* dacă:

- a) nu a încălcat grav regulile de etică și conduită profesională a judecătorilor, a procurorilor sau, după caz, a altor profesii, precum și nu a admis, în activitatea sa, acțiuni sau inacțiuni reprobabile, care ar fi inexplicabile din punctul de vedere al unui profesionist în domeniul dreptului și al unui observator imparțial;
- b) în privința acestuia nu există suspiciuni rezonabile privind comiterea actelor de corupție, actelor conexe actelor de corupție sau faptelor coruptibile în sensul Legii integrității nr. 82/2017;
- c) nu a încălcat regimul juridic al declarării averii și intereselor personale, al conflictelor de interese, al incompatibilităților, al restricțiilor și/sau al limitărilor.

O serie de versiuni ale codurilor de etică au fost aplicabile judecătorilor în perioada de timp cuprinsă de evaluare. Codurile au fost: *Codul de etică profesională al judecătorului*, adoptat la Conferința judecătorilor din 4 februarie 2000, *Codul de etică al judecătorului*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 366/15 din 29 noiembrie 2007, *Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului*, aprobat prin Hotărârea nr. 8 a Adunării Generale a Judecătorilor din 11 septembrie 2015, modificat prin Hotărârea nr. 12 a Adunării Generale a Judecătorilor din 11 martie 2016, precum și *Comentariul la Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 230/12 din 8 mai 2018. Din 2018, *Ghidul Integrității Judecătorilor*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 318/16 din 3 iulie 2018 este o altă sursă relevantă în scopul evaluării aspectelor de integritate judiciară.

De asemenea, Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară, adoptate de Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității Justiției ca Proiect al Codului de Conduită Judiciară de la Bangalore 2001 și astfel cum au fost revizuite la Masa Rotundă a Președinților Curților Supreme din 25 - 26 noiembrie 2002 și aprobate de Consiliul Economic și Social al Națiunilor Unite, rezoluția 2006/23 („Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară”) oferă îndrumări relevante.

Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind principiile și regulile care reglementează conduita profesională a judecătorilor, în special etica, comportamentul incompatibil și imparțialitatea, adoptat la 19 noiembrie 2002 („CCJE (2002) Aviz nr. 3”) oferă îndrumări suplimentare.

¹³ Opinia de monitorizare („follow up”) a Comisiei de la Veneția nr. CDL-AD(2023)033 referitoare la Opiniile Anterioare privind Legea Organică cu privire la Instanțele de drept comun, Georgia, 9 octombrie 2023, paragrafele 10, 11, 24.

Conform art. 8 alin. (4) din Legea nr. 26/2022, se consideră că un candidat corespunde criteriului de *integritate financiară* dacă:

- a) averea candidatului a fost declarată în modul stabilit de legislație;
- b) Comisia constată că averea dobândită de către candidat în ultimii 15 ani corespunde veniturilor declarate.

Art. 2 alin. (2) din Legea nr. 26/2022 prevede că evaluarea candidaților include o verificare a averii persoanelor apropiate ale candidaților, astfel cum sunt definite în Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, precum și a persoanelor prevăzute la art. 33 alin. (4) și (5) din Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate.

Conform art. 8 alin. (5) din Legea nr. 26/2022, pentru evaluarea integrității financiare a candidatului, Comisia verifică:

- a) respectarea de către candidat a regimului fiscal în partea ce ține de achitarea impozitelor la folosirea mijloacelor și veniturilor rezultate din proprietatea deținută, precum și a veniturilor impozabile, și în partea ce ține de achitarea drepturilor de import și drepturilor de export;
- b) respectarea de către candidat a regimului juridic al declarării averii și intereselor personale;
- c) modul de dobândire a bunurilor aflate în proprietatea sau posesia candidatului ori a persoanelor specificate la art. 2 alin. (2), precum și cheltuielile legate de întreținerea acestor bunuri;
- d) sursele de venit ale candidatului și, după caz, ale persoanelor specificate la art. 2 alin. (2);
- e) dacă există sau nu contracte de împrumut, credit, leasing, asigurare sau alte contracte care pot asigura beneficii de ordin financiar, în care candidatul, persoana specificată la art. 2 alin. (2) sau persoana juridică în care aceștia au calitatea de beneficiari efectivi este parte contractantă;
- f) dacă există sau nu donații în care candidatul sau persoana specificată la art. 2 alin. (2) are statut de donatar sau de donator;
- g) alte aspecte relevante pentru clarificarea originii averii candidatului și pentru justificarea acesteia.

În aprecierea criteriilor aferente integrității etice și integrității financiare și în luarea deciziilor cu privire la acestea, Comisia nu depinde de constatările altor organe cu competențe în domeniul respectiv (art. 8 alin. (6) din Legea nr. 26/2022). Comisia apreciază materialele acumulate cu privire la candidați după intima sa convingere, formată în urma cercetării multiaspectuale, complete și obiective a informației. Niciunul dintre materialele prezentate nu are o forță probantă prestabilită fără aprecierea lui de către Comisie (art. 10 alin. (9) din Legea nr. 26/2022).

Conform art. 4 alin. (1) din Legea nr. 26/2022, Comisia de evaluare are independență funcțională și autonomie decizională față de orice persoane fizice sau juridice, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, inclusiv față de fracțiunile politice și partenerii de dezvoltare care au

participat la desemnarea membrilor acesteia.

Se consideră că un candidat nu întrunește criteriile de integritate dacă s-a constatat existența unor dubii serioase privind conformitatea candidatului cu cerințele prevăzute la art. 8, care nu au fost înlăturate de către persoana evaluată (art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022). În acest sens, trebuie făcută o distincție între „evaluarea externă a membrilor în funcție” („*vetting of serving members*”) și *evaluarea externă a candidaților* pentru funcția de membru în aceste organe („*pre-vetting of candidates*”). Verificările de integritate ce vizează candidații la funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Procurorilor și în organele lor specializate (conform Legii nr. 26/2022) reprezintă un proces de filtrare și nu un proces judiciar de evaluare externă („judicial vetting process”). Ca atare, acestea pot fi considerate, dacă sunt implementate corect, ca un echilibru între beneficiile acestei măsuri cu privire la contribuția adusă la sporirea încrederii în justiție, și posibilele efecte negative.¹⁴ Această distincție importantă între procesele de evaluare externă a subiecților în funcție și evaluarea externă a candidaților a fost evidențiată și într-un alt raport recent al Comisiei de la Veneția privind procesul de evaluare externă în Kosovo, care a menționat că „Într-un sistem de verificări prealabile de integritate, decizia de a nu recruta un candidat poate fi justificată în caz de simpla îndoială, pe baza unei evaluări a riscurilor. Cu toate acestea, decizia de a evalua negativ un deținător actual al postului ar trebui să fie legată de un indiciu de încălcare a legii, de exemplu avere inexplicabilă, chiar dacă nu poate fi dovedit dincolo de orice îndoială că această avere provine din surse ilegale”. Totodată, „În alte investigații, cum ar fi verificarea mai largă a integrității, sarcina probei se va realiza pe baza balanței probabilităților”.¹⁵ În cazul Legii nr. 26/2022, art. 13 alin. (6) precizează în mod clar că rezultatele evaluării efectuate de Comisie, așa cum sunt stabilite în decizia de evaluare, constituie temei juridic pentru neadmiterea candidatului la alegeri sau concurs. Legea nu prevede alte consecințe juridice ce derivă din decizia de evaluare; decizia negativă a Comisiei de Evaluare nu afectează în niciun fel cariera judecătorului sau procurorului, ci constituie un impediment pentru a candida la funcția de membru al Consiliului.¹⁶

Conform jurisprudenței consacrate a CtEDO, nu există dreptul la un rezultat favorabil¹⁷ și, în principiu, nu există dreptul, în temeiul Convenției, de a deține o funcție publică legată de administrarea justiției.¹⁸ În principiu, statele au un interes legitim în reglementarea funcțiilor în

¹⁴ Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 privind proiectul de lege nr. 26/2022, paragrafele 14 și 43.

¹⁵ Comisia de la Veneția, CDL-AD (2022)011-e, Kosovo - Opinia cu privire la Documentul de Concept privind Vetting-ul Judecătorilor și Procurorilor și proiectul de amendamente la Constituție, adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 131-a sesiune plenară (Venetia, 17-18 iunie 2022), paragrafele 10 și 9.

¹⁶ Secțiunea 115 a Hotărârii Curții Constituționale privind Excepțiile de neconstituționalitate ale unor prevederi din Legea nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, Hotărârea nr. 42/2023, 6 aprilie 2023; a se consulta, de asemenea, Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 privind proiectul de Lege nr. 26/2022, paragrafele 15 și 39.

¹⁷ A se vedea, *Kudla contra Poloniei* [GC], nr. 30210/96, paragraful 157, CtEDO 2000-XI, *Hilal contra Regatului Unit*, nr. 45276/99, paragraful 78, CtEDO 2001-II, *Andronicou și Constantinou contra Ciprului*, 9 octombrie 1997, paragraful 201, Rapoarte privind hotărârile și deciziile din 1997 VI.

¹⁸ A se vedea *Grzeđa contra Poloniei* [GC], nr. 43572/18, paragraful 270, 15 martie 2022; *Denisov contra Ucrainei* [GC], nr. 76639/11, paragraful 46, 25 septembrie 2018 și *Dzhidzheva-Trendafilova contra Bulgariei* (dec.), nr. 12628/09, paragraful 38, 9 octombrie 2012.

serviciul public.¹⁹ Prin adoptarea Legii nr. 26/2022, Parlamentul Republicii Moldova a impus candidaților pentru funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor, să fie supuși evaluării extraordinare efectuată de către Comisie, ca parte a procesului de alegere/numire.

În contextul procesului de evaluare externă („vetting”), inversarea sarcinii probei către candidat, odată ce organul de evaluare a identificat probleme de integritate, a fost considerată admisibilă de către CtEDO, chiar și în cazul verificării integrității judecătorilor în exercițiu care își pot pierde funcțiile sau pot fi sancționați, în alt mod, în rezultatul evaluării. În cauza *Xhoxhaj contra Albaniei*,²⁰ CtEDO a statuat că „nu este per se arbitrar, în sensul aspectului „civil” al articolului 6 § 1 din Convenție, ca sarcina probei să revină reclamantului în procedura de verificare a integrității după ce CIC [Comisia Independentă de Calificare] a pus la dispoziție constatările preliminare, rezultate în urma încheierii investigației și a dat acces la probele din dosarul cauzei”. Interpretarea dubiilor în detrimentul persoanei care nu a furnizat informațiile solicitate a constituit un standard în legislația Republicii Moldova cu privire la integritate.²¹ Art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022 prevede în mod expres că Comisia trebuie să respecte această abordare, din moment ce legea stabilește că „un candidat nu întrunește criteriile de integritate dacă s-a constatat existența unor dubii serioase privind conformitatea candidatului cu cerințele prevăzute la art. 8, care nu au fost înlăturate de către persoana evaluată”.

Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2022 a remarcat că „într-un regim de funcționare normală, integritatea magistraților care urmează să fie aleși de colegii lor ar trebui, prin natura sa, să rezulte din calitățile, condițiile personale, integritatea și competența profesională care au permis numirea lor ca judecători sau procurori. Odată ce statutul de magistrat a fost dobândit, calitățile de integritate și competență trebuie să fie prezumate până la proba contrarie, care poate rezulta doar din evaluarea disciplinară sau a performanței funcționale prin proceduri legale adecvate” (subliniere adăugată). Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022 - 2025, aprobată prin Legea nr. 211/2021, a recunoscut percepția publică cu privire la lipsa de integritate a actorilor din sectorul justiției (Obiectivul 1.1) și a afirmat că asigurarea integrității actorilor în sectorul justiției a fost declarată obiectiv național în diverse angajamente internaționale și acte naționale (Obiectivul 1.2). Strategia a mai precizat că, „în actualele condiții ale Republicii Moldova, pentru realizarea acestui deziderat, se impune asigurarea unei verificări efective a judecătorilor și procurorilor sub aspectul integrității, intereselor lor, dar și al profesionalismului, care va fi realizată printr-un mecanism de evaluare extraordinară (externă), similar practicilor altor state din Europa care au demarat acest exercițiu urmare agreării mecanismului de către forumurile internaționale competente (același Obiectiv 1.2)”.

¹⁹ A se vedea, *Naidin contra României*, nr. 38162/07, §49, 21 octombrie 2014, și *Sidabras și Džiautas contra Lituaniei*, nr. 55480/00 și 59330/00, paragraful 52, CtEDO 2004 VIII.

²⁰ *Xhoxhaj contra Albaniei*, nr. 15227/19, paragraful 352, 31 mai 2021.

²¹ A se vedea, de exemplu, art. 33 alin. (9) și (10) din Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate.

În acest context, de exemplu, nu se poate concluziona că un candidat corespunde criteriilor de integritate, în virtutea faptului că acestui candidat nu i s-a aplicat vreodată o sancțiune disciplinară sau din considerentul că în privința lui nu s-a emis vreo decizie de către Autoritatea Națională de Integritate cu referire la averea sau declarațiile sale de avere anuale. Aplicarea sancțiunilor disciplinare în sistemul justiției a fost inefficientă în Republica Moldova. Grupul de State împotriva Corupției (GRECO) a remarcat „opinia respondenților că CSM nu a reacționat la semnalarea neregulilor admise de judecători, într-un mod suficient de determinat. Numeroase cazuri se raportează în mass-media, în privința cărora CSM, nu ar fi luat măsuri. Se presupune că deciziile nu sunt bine explicate, sancțiunile disponibile nu sunt aplicate pe deplin și GET [Echipei de Evaluare GRECO] i-au fost oferite exemple de judecători cărora li s-a permis să demisioneze din inițiativă proprie, în loc să fie concediați, pentru a avea dreptul la indemnizații și beneficii sociale. Acest lucru transmite mesaje nefaste că neregulile și lipsa de diligență sunt tolerate fără măsuri eficace de descurajare”.²² Un raport comun al patru ONG-uri din Republica Moldova reflectă aceste constatări și documentează cazuri în care atragerea la răspundere disciplinară a judecătorilor a eșuat.²³ Până în martie 2023 - șapte ani mai târziu - GRECO a constatat că unele dintre recomandările sale privind răspunderea disciplinară a judecătorilor sunt încă doar ”parțial implementate”.²⁴ Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) a concluzionat, de asemenea, că ”unele temeuri pentru răspunderea disciplinară s-au dovedit a fi vagi [...]. Aplicarea generală a procedurilor disciplinare și de eliberare din funcție nu este percepută imparțial de către părțile neguvernamentale interesate și lipsește aplicarea de rutină a unor sancțiuni proporționale și disuasive”.²⁵ În ceea ce privește „investigațiile penale în care sunt vizați judecători”, Comisia Internațională a Juriștilor a observat în 2019 că „au fost întreprinse unele investigații penale în privința judecătorilor, inclusiv pentru corupție, începând cu 2013, dar încă cu puține rezultate finale”.²⁶ Preocupările cu privire la lipsa de responsabilitate, apar încă de la începutul carierei judecătorilor: În 2016, GRECO era „foarte îngrijorat de indiciile că candidații care prezintă riscuri de integritate sunt numiți judecători”²⁷.

Nota informativă care însoțea proiectul Legii nr. 26/2022 menționa că „Cadrul normativ actual care reglementează procedura de verificare a candidaților pentru funcțiile de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor și în organele specializate ale acestora este insuficient, deoarece, în prezent, persoanele care candidează la funcțiile respective nu sunt supuse verificării din punct de vedere al integrității. [...] Problemele identificate pot fi rezolvate prin instituirea unui filtru de integritate”. Pilonii de bază ai filtrului de integritate, instituiți prin Legea nr. 26/2022 (criterii exhaustive privind integritatea financiară și etică, dreptul

²² Raportul de evaluare al GRECO privind Republica Moldova, cel de-al patrulea raport de evaluare, datat 1 iulie 2016, paragraful 135.

²³ Transparency International, și alții, Capturarea statului: cazul Republicii Moldova, 2017, p. 21.

²⁴ Al patrulea raport de evaluare al GRECO, Al doilea raport intermediar de conformitate, Republica Moldova, 24 martie 2023, paragrafele 43, 49, 60.

²⁵ OCDE, a 5-a Rundă Pilot de Monitorizare a Planului de acțiuni anticorupție de la Istanbul pentru Moldova, 2022, p. 51.

²⁶ Comisia Internațională a Juriștilor, Promisiunea neîndeplinită privind un sistem judecătoresc independent în Moldova, 2019, p. 35.

²⁷ Al patrulea Raport de Evaluare al GRECO pentru Republica Moldova, 1 iulie 2016, paragraful 101.

candidatului de a aduce probe și de a înlătura dubiile serioase ale Comisiei, independența funcțională a Comisiei), au avut ca scop asigurarea faptului că prezumția de integritate poate fi înlăturată pe baza probelor.

Astfel, sintagma „nu depinde de constatările altor organe cu competențe în domeniul respectiv” (art. 8 alin. (6) din Legea nr. 26/2022), a devenit un element cheie al independenței funcționale a Comisiei. Această abordare obligă Comisia să efectueze propria evaluare, pe baza documentelor și informațiilor colectate de la candidați și terți (inclusiv persoane fizice și juridice de drept public sau privat (art.10 alin. (2) și (3) din Legea nr. 26/2022)) și să nu se bazeze doar pe faptele anterioare, inclusiv procedurile disciplinare sau absența acestora. Comisia de la Veneția nu a formulat nicio obiecție cu privire la această abordare cu referire la Legea nr. 26/2022.²⁸ În comparație, o prevedere similară este inclusă în pct. 1.5.3 din Metodologia (2021) Consiliului de Etică din Ucraina, menționată de Comisia de la Veneția ca exemplu care reglementează evaluarea candidaților.²⁹ Curtea Constituțională a Republicii Moldova a făcut și ea referire la această abordare, afirmând: „Curtea reține că prevederea, care conține textul contestat, stabilește că la evaluarea integrității etice și financiare a candidaților la funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, Comisia de Evaluare „nu depinde de constatările altor organe cu competențe în domeniul respectiv”.³⁰ Legiuitorul a permis Comisiei să formuleze propriile concluzii în evaluarea criteriilor de integritate și în luarea deciziilor, și acest fapt a fost susținut de Curtea Constituțională.

În aprecierea și luarea deciziei cu privire la criteriile de integritate financiară și etică, conform prevederilor Legii nr. 26/2022 (în special, art. 10 alin. (9)), Comisia se ghidează și se conformează principiilor de nediscriminare și tratament egal, ceea ce implică faptul că Comisia va trata în mod egal persoanele aflate în situații analogice sau relativ similare.³¹ Aceasta implică, de asemenea, faptul că Comisia va trata diferit persoanele a căror situație este semnificativ diferită.³² Conform art. 19 din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, persoana care înaintează o acțiune în instanță trebuie să prezinte fapte care permit prezumția existenței unui act de discriminare, după care sarcina probei că pretinsele fapte nu constituie discriminare revine pârâtului, cu excepția faptelor care atrag răspunderea penală. În cazurile de discriminare, CtEDO a stabilit că,

²⁸ A se vedea Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1069/2021 asupra proiectului de lege nr. 26/2022 și Opinia comună al Comisiei de la Veneția și DGI referitor la Proiectul de lege privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor, 14 martie 2023, paragrafele 49-50.

²⁹ A se vedea Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1109/2022 asupra proiectului de lege pentru modificarea unor acte legislative ale Ucrainei privind îmbunătățirea procedurii de selectare a candidați la funcția de judecător la Curtea Constituțională a Ucrainei pe bază de concurs, 19 decembrie 2022, paragraful 54.

³⁰ A se vedea secțiunea 128 din Hotărârea Curții Constituționale privind excepțiile de neconstituționalitate a unor dispoziții din Legea nr. 26 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, Hotărârea nr. 42/2023 din 6 aprilie 2023. A se vedea, de asemenea, Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 7 aprilie 2022 privind controlul constituționalității Legii nr. 26/2022.

³¹ *Biao contra Danemarcei* [Marea Cameră], nr. 38590/10, alin. 89, 24 mai 2016; *Carson și alții contra Regatului Unit* [Marea Cameră], nr. 42184/05, alin. 61, CEDO 2010; *Burden contra Regatul Unit* [Marea Cameră], nr. 13378/05, alin. 60, CEDO 2008.

³² *Eweida și alții contra Regatului Unit*, nr. 48420/10, 59842/10, 51671/10 și 36516/10, alin. 81, CEDO 2013 (extrase); *Thlimmenos contra Greciei* [Marea Cameră], nr. 34369/97, paragraful 44, CEDO 2000-IV.

odată ce reclamantul a demonstrat o diferență în tratament, Guvernului îi revine sarcina să demonstreze că aceasta a fost justificată.³³ CtEDO a clarificat că elementele care caracterizează situații diferite și determină comparabilitatea acestora trebuie evaluate prin prisma obiectului de reglementare, obiectivului prevederii contestate și contextului în care are loc presupusa discriminare. Aprecierea faptului dacă două persoane sau grupuri sunt într-o situație comparabilă sau nu, în scopul analizei tratamentului diferențiat și a discriminării, este specifică și contextuală; aprecierea poate fi bazată doar pe elemente obiective și verificabile, iar situațiile comparabile trebuie să fie evaluate în complexitatea lor, evitând aspectele marginale care ar duce la o analiză artificială.³⁴

Un component crucial în procesul de evaluare sunt declarațiile de avere. Principalele obiective ale declarațiilor de avere includ monitorizarea variațiilor de avere ale politicienilor și funcționarilor publici individuali, în scopul de a-i descuraja de la comportament necorespunzător și de a-i proteja de acuzații false, precum și de a ajuta la clarificarea întregului spectru al îmbogățirii ilicite sau a altor activități ilegale, furnizând probe suplimentare.³⁵ Pentru a evalua integritatea unui candidat, Legea nr. 26/2022 prevede ca Comisia verifică activele, sursele de venit, existența împrumuturilor și a altor contracte care pot genera beneficii financiare, donațiile și alte aspecte ale averii candidatului, declarate de către acesta (art. 8 alin. (5)). Împrumuturile, de exemplu, au fost recunoscute ca mijloc de acoperire a fluxului de numerar al unui subiect al declarării, provenit din surse nedeclarete.³⁶ Comisiei, de asemenea, îi revine obligația să analizeze activele deținute pe numele persoanelor apropiate ale candidatului (art. 2 alin. (2) din Legea nr. 26/2022). Aceasta se datorează faptului că „ar trebui să se recunoască faptul că oficialii corupți ascund adesea activele lor sub numele rudelor lor, soților/soțiilor și altor persoane. Prin urmare, ar trebui să fie posibil de a monitoriza nu doar averea unui oficial public, dar și a rudelor apropiate și a membrilor familiei”.³⁷ Legea nr. 26/2022 prevede, de asemenea, obligația Comisiei de a examina ceea ce un candidat nu a declarat în declarațiile de avere și interese personale: „Comisia de evaluare verifică respectarea de către candidat a regimului juridic al declarării averii și a intereselor personale” (art. 8 alin. (5) lit. b)). Veniturile sau cheltuielile nedeclarete sunt relevante pentru integritatea financiară, în măsura în care acestea nu au fost declarate veridic, dar și pentru integritatea etică, inclusiv, dar fără a se limita la, în măsura în care acestea se referă la venituri secundare interzise, evaziune fiscală sau încălcarea prevederilor privind combaterea spălării banilor.

³³ *Timishev contra Rusiei*, nr. 55762/00 și 55974/00, paragraful 57, 13 decembrie 2005.

³⁴ *Fábián contra Ungariei* [Marea Cameră], nr. 78117/13, alin. 121, 5 septembrie 2017; *Aviz consultativ cu privire la diferența de tratament dintre asociațiile proprietarilor de terenuri „având o existență recunoscută la data înființării unei asociații comunale a vânătorilor aprobate”, și cele înființate după acea dată*, 13 iulie 2022, paragraful 69.

³⁵ OCDE (2011), *Declarații de avere pentru funcționarii publici: Un instrument pentru prevenirea corupției*, OECD Publishing, p. 12.

³⁶ Proiectul de facilitare al Parteneriatului Estic – Consiliul Europei „Buna guvernare și lupta împotriva corupției”. Manualul practicianului privind procesarea și analiza declarațiilor de venit și de avere ale funcționarilor publici, elaborat de Tilman Hoppe cu contribuții de la Valts Kalniņš, ianuarie 2014, secțiunea 7.5.1.3.

³⁷ OCDE (2011), *Declarații de avere pentru funcționarii publici: Un instrument pentru prevenirea corupției*, OECD Publishing, p. 12.

În cazul reluării procedurii de evaluare a candidatului de către Comisia de evaluare, urmare a acceptării de către CSJ a cererii de contestare a candidatului și dispunerea re-evaluării candidatului, conform art. 14 alin. (10) din Legea nr. 26/2022, dispozițiile cu privire la procedura de evaluare se aplică în mod corespunzător.

Art. 19 din Regulamentul de organizare și funcționare al Comisiei independente de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor aprobat în baza Legii nr. 26/2022 la 2 mai 2022, cu modificările din 6 septembrie 2023 (în continuare „Regulamentul de organizare și funcționare”), stabilește reguli privind procedura de evaluare reluată a candidaților. Regulile permit candidatului să prezinte probe noi cu privire la problemele abordate de CSJ și indicate Comisiei pentru re-evaluare doar în cazul în care el/ea a fost în imposibilitatea de a le prezenta anterior la etapa de evaluare și în fața CSJ și dacă candidatul prezintă o justificare suficientă Comisiei. Comisia poate trimite candidatului întrebări și solicitări de documente și informații, în măsura în care este necesar, pentru a clarifica problemele care derivă din decizia CSJ. Dacă Comisia nu a emis o decizie de promovare a candidatului, aceasta va prezenta candidatului o notificare cu privire la faptele și dubiile serioase și o solicitare, adresată candidatului, de a indica dacă dorește să participe la audieri în ședință publică. Totodată, candidatului i se va oferi acces la materialele colectate în timpul procedurii de evaluare reluată. Comisia poate, de asemenea, stabili, în conformitate cu decizia CSJ, fie la cererea candidatului, fie *proprio motu*, de a audia o persoană într-o ședință publică pentru a aborda o problemă cu privire la care Comisia a indicat că are dubii serioase. În cazul în care, în orice moment al evaluării reluate, dubiile serioase cu privire la integritatea etică sau financiară a unui candidat au fost atenuate, Comisia emite o decizie de promovare a evaluării de către candidat. În procesul de evaluare reluată, Comisia nu este obligată să examineze alte circumstanțe decât cele care au condus la admiterea contestației candidatului la CSJ.

La finalizarea procedurii de evaluare reluată, Comisia va emite o decizie motivată cu privire la promovarea sau nepromovarea evaluării reluate de către candidată (art. 13 alin. (1) din Legea nr. 26/2022).

III. *Evaluarea reluată a candidatei*

Conform art. 10 alin. (1) din Legea nr. 26/2022, în vigoare până la 26 decembrie 2022, Comisia trebuia să colecteze și să verifice informațiile colectate despre un candidat în termen de cel mult 30 de zile de la primirea declarației pentru cinci ani, depusă de candidată. Art. 10 alin. (8) din Legea nr. 26/2022 prevedea că acest termen putea fi prelungit cu încă 15 zile dacă informațiile ce urmează a fi analizate erau complexe sau se datorează transmiterii cu întârziere a informațiilor solicitate. La 9 august 2022, Comisia a constatat întrunirea criteriilor prevăzute la art. 10 alin. (8) din Legea nr. 26/2022, cu privire la evaluarea candidatei și a extins cu 15 zile termenul de colectare și verificare a informațiilor. Întrucât candidata a depus la Comisie declarația pentru ultimii cinci ani, completată, la data de 13 iulie 2022, perioada totală, de 45 de zile, pentru

colectarea informațiilor de către Comisie, s-a încheiat la 12 august 2022. Astfel, după data de 12 august 2022, Comisia nu mai avea mandat legal pentru a solicita date și informații suplimentare de la entități publice și private, pentru a clarifica eventualele incertitudini constatate în cursul evaluării, în timp ce capacitatea candidatei de a colecta informații suplimentare și de a le transmite Comisie continua. Prin modificarea Legii nr. 26/2022, în vigoare din 27 decembrie 2022, au fost abrogate alin. (1) și (8) din art. 10 și, în consecință, au fost eliminate restricțiile de timp pentru colectarea informațiilor de către Comisie.

1. Sursa mijloacelor bănești pentru finanțarea achiziției a două bunuri de către familia candidatei în 2012; rambursarea unui împrumut contractat în 2012 și achitat în 2014.

a. Faptele

În 2012, candidata și soțul său au achiziționat două bunuri imobile contra unei sume totale de 902.338 MDL: (1) un apartament de 92 m.p. în mun. Chișinău, achiziționat contra sumei de 602.338 MDL și (2) un teren de 0,0799 ha, o construcție auxiliară de 22,3 m.p. și o casă nefinalizată de 149,1 m.p., amplasate pe același teren, localizate în r-nul Criuleni, achiziționate contra sumei de 300.000 MDL. Bunul imobil din r-nul Criuleni a fost achitat în două rate: suma de 30.000 MDL - la semnarea contractului de vânzare-cumpărare și suma de 270.000 MDL a fost achitată o lună mai târziu, dintr-un împrumut contractat la una dintre băncile comerciale naționale. Întrebată la audierea din cadrul evaluării inițiale de ce ea și soțul său au contractat împrumutul în 2012, candidata a declarat că nu aveau suficiente mijloace bănești pentru a achiziționa bunurile imobile fără împrumut.

În timpul evaluării inițiale, candidata a declarat că mijloacele bănești utilizate pentru procurarea apartamentului din mun. Chișinău și pentru plata primei rate pentru bunurile imobile din r-nul Criuleni proveneau din economii în numerar din salariile soțului ei și ale ei, precum și din mijloace bănești primite de la rudele lor. Candidata a declarat că ea și soțul ei au economisit între 20% și 40% din venitul lor lunar încă de la începutul anilor 1990 pentru a achiziționa bunurile imobile în 2012. De asemenea, candidata a menționat că venitul obținut din vânzarea în 2011 unei garsoniere din mun. Chișinău, contra sumei de 174.812 MDL, a fost o sursă a mijloacelor bănești pentru achizițiile din 2012.

Pentru a efectua plata celei de-a doua rate pentru bunurile imobile din r-nul Criuleni, în luna octombrie 2012, candidata și soțul ei au contractat un împrumut de la o bancă din Republica Moldova în sumă de 270.000 MDL pentru perioada 2012 - 2030, cu o rată a dobânzii de 13%. Candidata a explicat că ea și soțul ei nu planificaseră să achiziționeze o casă în 2012, dar pentru că era o ofertă bună la acel moment, au decis să contracteze împrumutul în sumă de 270.000 MDL. În perioada cuprinsă între 2012 - iunie 2014, familia candidatei a rambursat o parte din împrumut în rate lunare egale, însumând 82.885 MDL. Împrumutul a fost achitat integral în iunie 2014 cu o plată finală în sumă de 246.250 MDL.

Candidatul a informat Comisia, în timpul evaluării inițiale, că împrumutul a fost achitat în 2014 cu mijloace bănești primite de la rude și din economiile pe care ea și soțul ei au reușit să le acumuleze în urma creșterii salariilor judecătorilor în 2014. Conform candidatei, contribuțiile rudelor sale la rambursarea împrumutului au inclus: (1) veniturile din vânzarea a patru loturi de teren de către mama candidatei; (2) pensia socrului candidatei, care a fost oferită familiei sale cu titlu de contribuție financiară; (3) contribuțiile financiare ale părinților ei și (4) contribuția unei rude apropiate a soțului, a cărui copil a fost în grija candidatei între anii 2003 - 2008. Fiind solicitată, în timpul evaluării inițiale, să ofere informații suplimentare despre sursele mijloacelor bănești ale rudelor sale pentru a face donații și a oferi sprijin financiar familiei sale, candidata a furnizat următoarele detalii: (1) numerele cadastrale ale celor patru loturi de teren vândute de mama sa; (2) cuantumul pensiei socrului - aproximativ 5.000 MDL per lună - toate acestea fiind date familiei sale timp de doi până la trei ani înainte de decesul său în 2013; (3) explicații despre veniturile mamei sale din vânzarea de păsări, ouă, fructe și legume, fără o estimare a sumei acestor contribuții; (4) explicații despre contribuția financiară a unei rude apropiate a soțului său în perioada 2003 - 2008, în timp ce au avut grijă de copilul acestei rude apropiate - candidata nu a estimat suma contribuțiilor financiare pe care familia sa le-a primit de la ruda apropiată a soțului său și nu a oferit nicio explicație despre cum această contribuție a fost legată de achiziția bunurilor imobile în 2012 și de rambursarea împrumutului în 2014.

Documentele furnizate de către candidată în timpul evaluării inițiale, cu privire la rambursarea împrumutului, cu o plată finală în sumă de 246.250 MDL în 2014, au fost (1) contractul de împrumut și (2) un extras de cont care confirmă plățile efectuate pentru închiderea împrumutului. În timpul audierii din cadrul evaluării inițiale, candidata a recunoscut că contribuțiile financiare primite de la rude pentru rambursarea împrumutului de 270.000 MDL nu au fost toate primite în 2014, ci și în ani anteriori.

Comisia a emis decizia de respingere a candidatului la 11 ianuarie 2023. La 6 februarie 2023, candidatul a contestat la CSJ Hotărârea Comisiei nr. 14 din 11 ianuarie 2023.

În timpul evaluării reluate, Comisia a încercat să clarifice detaliile tuturor celor patru surse de venit cu privire la care candidata a susținut ca au fost folosite pentru achiziționarea bunurilor în 2012 și rambursarea anticipată a împrumutului în 2014, precum și pentru o posibilă a cincea sursă indicată de către candidată, pentru prima dată, la audierea din cadrul evaluării inițiale, mai exact economiile acumulate datorită creșterii salariilor pentru judecători în 2014, care au permis familiei sale să facă economii suplimentare pentru a-și achita împrumutul mai devreme.

Sursa 1: Vânzarea celor patru loturi de teren de către mama candidatei

Comisia a primit informații care confirmă că mama candidatei deținea patru loturi de teren, cu o suprafață totală de 0,4015 ha, cu destinația grădină, care au fost achiziționate în 2005. Comisia a solicitat informații de la Agenția Servicii Publice (în continuare „ASP”) cu privire la vânzarea acestor loturi de către mama candidatei, inclusiv copii ale contractelor de vânzare-cumpărare.

Comisia a primit copiile a două contracte de vânzare-cumpărare în numele mamei candidatei. Printr-un contract din 5 aprilie 2016, mama candidatei a vândut două loturi de teren cu destinația grădină, cu o suprafață totală de 0,1563 ha unei persoane fizice cu prețul total de 7.815 MDL. Celelalte două loturi de teren au fost vândute la 27 martie 2015 unei persoane juridice cu prețul de 2.623,64 MDL. Venitul total obținut de mama candidatei din aceste două tranzacții a fost de circa 10.438 MDL (est. 500 EUR).

Sursa 2: Pensia socrului candidatei

În timpul evaluării reluate, Comisia a solicitat informații despre pensia socrului candidatei, cu privire la care, candidata a declarat că a fost donată în totalitate familiei sale timp de doi până la trei ani înainte, de decesul socrului său în 2013, perioadă în care „ei (socrul și soacra) trăiau din pensia soacrei”. Conform informațiilor obținute de la Ministerul Afacerilor Interne (denumit în continuare „MAI”), precum și a documentelor furnizate de candidată pentru prima dată în timpul evaluării reluate, socrul candidatei a emis o procură, în 2009 pe numele soțului candidatei, pentru ca acesta să poată primi pensia tatălui său. Informațiile de la MAI reflectă cuantumul plăților pensiei socrului pentru perioada 1991 - 2013, respectiv 125.377 MDL pentru perioada 2009 - 2012 și 17.804 MDL pentru anul 2013.

Deoarece candidata a afirmat că pensia socrului a fost donată lor și că socrii au putut trăi exclusiv din pensia soacrei, Comisia a colectat informații despre veniturile soacrei candidatei, pentru a determina fezabilitatea financiară a aranjamentului. În timpul evaluării reluate, Comisia a evaluat pensia soacrei candidatei, care a variat de la 491 MDL în 2007 la 1.094 MDL în 2013.

Tabelul nr. 1 Veniturile soacrei candidatei și cheltuielile de consum pentru populație (CCP)³⁸

An	Pensia lunară a soacrei candidatei	CCP lunar pentru două persoane
2007	491 MDL	1.890 MDL
2008	693 MDL	1.940 MDL
2009	823 MDL	1.934 MDL
2010	867 MDL	2.194 MDL
2011	935 MDL	2.444 MDL
2012	1.025 MDL	2.542 MDL
2013	1.094 MDL	2.987 MDL
Total (2007 - 2013)	71.136 MDL	191.172 MDL

Astfel cum se menționează în tabelul de mai sus, venitul total al soacrei candidatei în perioada 2007 - 2013 a fost de 71.136 MDL, iar CCP³⁹ pentru două persoane în aceeași perioadă a fost de

³⁸ Cheltuielile de consum ale populației (CCP) se determină și se publică anual de către Biroul Național de Statistică (BNS).

³⁹ Indicatorul cheltuielilor de consum ale populației (CCP) pentru orice an din perioada 2007 - 2018 se calculează pe baza metodologiei Biroului Național de Statistică aplicat pentru perioada 2006 - 2018 (bazat pe populația rezidentă

191.172 MDL.

În timpul evaluării reluate, ca răspuns la notificarea Comisiei cu privire la faptele și dubiile serioase, candidata a declarat că s-a exprimat incorect când a spus că părinții soțului ei trăiau doar din pensia soacrei sale și că pensia socrului său le-a fost dată lor, deoarece aceștia, la fel ca mama ei, aveau și alte surse de venit în afară de pensii. Candidata a furnizat documente despre surse potențiale de venit suplimentare pentru socri, care nu au fost identificate anterior, în special: salariul primit de soacra sa ca profesoară, vânzarea produselor agricole, deținerea unui cal și a unei căruțe, trei terenuri agricole plantate cu livezi de nuci și un teren de 0,045 ha plantat cu vie care a fost vândut în 2009. Deși certificatele de la primăria satului au furnizat descrieri ale activităților și locurilor de muncă ale socrilor, nu au fost furnizate sume ale veniturilor obținute de aceștia.

Sursa 3: Contribuții din partea mamei candidatei

În cadrul evaluării reluate, Comisia a obținut și informații despre veniturile impozabile și neimpozabile ale mamei candidatei, precum și despre capacitatea acesteia de a face donații. Conform informațiilor colectate din sistemele informaționale, în perioada 2007 - 2014 (anul în care a fost rambursat împrumutul), mama candidatei a obținut venituri sub formă de pensie, variind de la 459 MDL în 2007 la 1,089 MDL la sfârșitul anului 2014. În aceeași perioadă, mama candidatei a primit plăți sub formă de indemnizații sociale în valoare totală de 260 MDL în 2010 și 390 MDL în 2011. Astfel, venitul total al mamei candidatei în perioada 2007 - 2014 a fost de 81,404 MDL, iar CCP pentru aceeași perioadă a fost de 113.892 MDL.

În cadrul evaluării reluate, răspunzând la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase, candidata a furnizat pentru prima dată o serie de documente despre potențiale surse suplimentare de venit ale mamei sale, și anume: compensația pentru prejudiciul suferit din cauza furtului de bunuri din gospodărie în valoare de 5.017 MDL în 2007, 1.200 MDL din vânzarea unei biciclete și vânzarea unui autoturism model Moskvich 412 în 2009 - 2010.

Adițional, în cadrul evaluării reluate, candidata a furnizat documente privind acțiunile deținute de mama sa în două companii. Aceste documente indică un venit de 1.150 MDL primit în 2013 de la o companie locală din Republica Moldova.

Sursa 4: Contribuția din partea unei rude apropiate pentru îngrijirea copilului

Candidata nu a oferit detalii despre sumele primite de la această rudă apropiată cu titlu de contribuție pentru rambursarea împrumutului și, conform declarațiilor candidatei, banii și

a Republicii Moldova, în „serie întreruptă”) și metoda disponibilă pe site-ul BNS. În acest caz, se alege indicatorul de cheltuieli de consum a populației în funcție de destinația cheltuielii, statutul socio-economic al gospodăriei și mediul, 2006 - 2018, cu următoarele variabile: An - Total cheltuieli de consum - Mediul (Urban/Rural) – Statutul socio-economic (pensionari), Unitatea de măsură, lei, medie lunară per capita pentru o singură persoană. Rezultatul generat este înmulțit cu numărul de membri ai familiei și cu 12 luni calendaristice.

bunurile primite de la rudă în perioada 2003 - 2008 au fost destinate îngrijirii copilului. Comisia nu a primit informații suplimentare despre modul în care mijloacele bănești primite înainte de 2008 ar fi putut acoperi achizițiile făcute în 2012 sau rambursarea împrumutului în 2014.

Sursa 5: Creșterea salariului judecătorilor în 2014

În fața completului de judecată special al CSJ și în timpul evaluării reluate, candidata a adus în discuție majorarea salariilor pentru judecători în 2014 ca sursă de venit, un argument pe care l-a invocat pentru prima dată în cadrul audierii din timpul evaluării inițiale. Candidata a declarat că ea și soțul ei activau amândoi în funcția de judecători în acea perioadă și că această majorare salarială le-a permis să economisească bani pentru a rambursa împrumutul în 2014. În timpul evaluării reluate, Comisia a analizat mai detaliat această problemă.

Candidata și soțul ei au avut un venit net total combinat din salariile lor de judecători de 156.324 MDL în 2013 și de 239.229 MDL în 2014, conform informațiilor furnizate de Serviciul Fiscal de Stat (în continuare „SFS”). Conform informațiilor furnizate de banca creditoare în timpul evaluării reluate, împrumutul din 2012 a fost rambursat la 6 iunie 2014, ceea ce înseamnă că familia candidatei a beneficiat de salariul mărit doar timp de cinci luni în 2014, pentru a rambursa împrumutul. Candidata a declarat că majorarea salariului le-a permis să acumuleze economii pentru a rambursa împrumutul. Dacă venitul net total al candidatei și al soțului ei, disponibil pentru economii, pentru primele cinci luni din 2014 este luat în considerare (venitul net minus cheltuieli), acesta constituie suma de 60.188 MDL, presupunând că familia candidatei nu a avut cheltuieli suplimentare în această perioadă.⁴⁰ Dacă se folosește suma totală combinată a majorării salariilor de 82.905 MDL în 2014 față de 2013, cu 6.909 MDL per lună, aceasta ar constitui doar 34.545 MDL pentru primele cinci luni din 2014.

Tabelul nr. 2. Compararea veniturilor (MDL) pentru perioada 2012 - 2015: soții Cupcea-Sanduța

Nume / an	2012	2013	2014	2015
Veronica CUPCEA (net/brut)	77.929 / 63.126	100.926 / 80.143	153.402 / 119.315	186.388 / 142.842
Soțul Ev. SANDUTA (net/brut)	72.420/ 59.094	94.958 / 76.181	154.252 / 119.914	194.826 / 149.425

⁴⁰ Candidata și soțul ei au avut un venit brut total în 2014 de 239.229 MDL (în baza venitului brut de 307.654 MDL); venitul lor lunar mediu net din salarii a fost de 19.936 MDL. Astfel, venitul net pentru primele cinci luni din 2014 a fost de 99.680 MDL. După deducerea cheltuielilor de consum ale populației (CCP) de 33.242 MDL pentru acea perioadă de cinci luni, venitul lor net disponibil pentru economii ar fi fost de 66.438 MDL. Totuși, candidata și soțul ei au plătit și cinci rate lunare ale împrumutului în 2014, totalizând 6.250 MDL (1.250 MDL pe lună), reducând suma mijloacelor bănești disponibile pentru economii în 2014 la 60.188 MDL, dacă nu se iau în considerare alte cheltuieli.

b. Cadrul normativ

Conform art. 8 alin. (5) lit. c) și d) din Legea nr. 26/2022, pentru evaluarea integrității financiare a candidatului Comisia verifică modul de dobândire a bunurilor aflate în proprietatea sau posesia candidatului ori a persoanelor specificate la art. 2 alin. (2), și sursele de venit ale candidatului și, după caz, ale persoanelor specificate la art. 2 alin. (2).

Art. 2 alin. (2) din Legea nr. 26/2022 prevede că evaluarea candidaților include o verificare a averii persoanelor apropiate candidaților, astfel cum sunt definite în Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, precum și a persoanelor prevăzute la art. 33 alin. (4) și (5) din Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate.

„Persoană apropiată”, astfel cum sunt definite în Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, sunt: „soțul/soția, copilul, concubinul/concubina subiectului declarării, persoana aflată la întreținerea subiectului declarării, de asemenea persoana înrudită prin sânge sau prin adopție cu subiectului declarării (părinte, frate/soră, bunic/bunică, nepot/nepoată, unchi/mătușă) și persoana înrudită prin afinitate cu subiectul declarării (cumnat/cumnată, socru/soacră, ginere/noră)”.

c. Motivarea

Completul de judecată special al CSJ a acceptat argumentul candidatei conform căruia Comisia a sancționat-o pe nedrept pentru faptul că nu și-a amintit clar când a vândut mama sa toate terenurile pe care le deținea, considerând acest argument bine fundamentat și a determinat că Comisia nu a investigat adecvat faptele. În plus, completul de judecată special al CSJ a indicat că afirmația candidatei precum că majorările salariale ale ei și ale soțului ei în 2014 le-au permis să achite împrumutul, nu a fost analizată factologic de către Comisie.

În contextul unei evaluări multiaspectuale, complete și obiective, Comisia a efectuat evaluarea reluată a candidatei, bazată pe informațiile disponibile la evaluarea inițială și orice informație obținută în timpul evaluării reluate.

Pentru a determina integritatea unui candidat conform Legii nr. 26/2022, Comisia este obligată să verifice sursele de venit și modul de dobândire a bunurilor de către candidat, membrii familiei și persoanele apropiate candidatului, existența împrumuturilor și altor aranjamente care pot genera beneficii financiare, donațiile și alte aspecte ale averii candidatului (art. 8 alin. (5)). Împrumuturile, de exemplu, au fost recunoscute ca un mijloc de a masca fluxurile de numerar ale unui subiect al declarării din surse nedeclareate. În mod similar, veniturile sau cheltuielile nedeclareate sunt relevante pentru integritatea financiară, în măsura în care articolele care nu au fost declarate corect, și pentru integritatea etică, în măsura în care acestea se referă la venituri secundare interzise, evaziune fiscală sau încălcarea dispozițiilor privind combaterea spălării banilor.

Potrivit candidatei, de-a lungul multor ani până în 2014, ea și soțul ei au primit sprijin financiar de la persoane apropiate, inclusiv părinții ei și părinții soțului ei. Conform candidatei, ca rezultat al acestor contribuții, precum și economiilor salariale și veniturilor din vânzarea unui apartament, candidatul și soțul ei au avut capacitatea de a procura două bunuri imobile în 2012 contra sumei de 902.338 MDL. De asemenea, cu contribuțiile persoanelor apropiate, candidata și soțul ei au reușit să ramburseze anticipat împrumutul în sumă de 270.000 MDL în 2014, până la termenul scadent.

Sursele mijloacelor bănești pentru achizițiile din 2012 și rambursarea împrumutului în 2014

Candidata a obținut un venit în sumă de 174.812 MDL din vânzarea unui apartament și un împrumut de 270.000 MDL, bani care au fost folosiți pentru achiziționarea celor două bunuri imobile în 2012. Suma neacoperită, necesară pentru cele două achiziții a fost de 457.526 MDL. Suma necesară pentru achitarea împrumutului a fost de 246.250 MDL. Conform candidatei, economiile familiei și contribuțiile de la rude au fost folosite pentru acoperirea achizițiilor și achitarea împrumutului.

Sursa 1: Vânzarea a patru loturi de teren de către mama candidatei

În ceea ce privește prima sursă a mijloacelor bănești invocată de către candidată, două dintre loturile de grădină ale mamei sale au fost vândute pe 5 aprilie 2016, iar alte două loturi de teren au fost vândute pe 27 martie 2015. Deoarece ambele vânzări au avut loc după achiziționarea bunurilor în 2012 și achitarea împrumutului în 2014, aceste mijloace bănești nu erau disponibile pentru niciuna dintre tranzacții.

Sursa 2: Pensia socrului

A doua sursă pretinsă de mijloace bănești pentru achiziționarea bunurilor, pensia socrului, a fost susținută de documentele primite de la MAI în timpul evaluării reluate, care arată că suma totală a banilor din pensia socrului candidatei a fost de 143.181 MDL (125.377 MDL pentru perioada 2009 – 2012 și 17.804 MDL pentru 2013).

Sursa 3: Contribuții din partea mamei candidatei

A treia sursă a mijloacelor bănești, contribuțiile nespecificate ale mamei candidatei, au fost evaluate în funcție de veniturile impozabile și neimpozabile ale mamei candidatei și de capacitatea acesteia de a face donații familiei candidatei. În timpul evaluării reluate, informațiile colectate din sistemele informaționale au arătat că în perioada 2007 - 2014 (anul în care s-a rambursat împrumutul), mama candidatei a primit lunar venituri sub formă de pensie, care au variat de la 459 MDL în 2007 la 1.089 MDL la sfârșitul anului 2014. În aceeași perioadă, mama candidatei a primit plăți sub formă de indemnizații sociale însumând 260 MDL în 2010 și 390 MDL în 2011. Astfel, venitul total al mamei candidatei pentru perioada 2007 - 2014 a fost de

81.404 MDL și CCP pentru aceeași perioadă a fost de 113.892 MDL.

Candidata a prezentat, de asemenea, documente, în special în timpul evaluării reluate, care a arătat că mama candidatei avea venituri suplimentare din vânzarea de produse agricole excedentare, păsări de casă, produse lactate. Datorită naturii și specificităților acestei activități comerciale, candidata nu a putut estima cu exactitate suma contribuțiilor pe care le-a primit de la mama sa din această activitate. Mai mult, deoarece venitul din pensie primit de mama candidatei de-a lungul anilor a fost de aproximativ 2,6 ori mai mic decât nivelul cheltuielilor de consum ale populației calculat de Biroul Național de Statistică, venitul suplimentar al mamei candidatei a fost probabil necesar pentru cheltuielile sale personale de consum și, astfel, nu era disponibil ca economii pentru a face donațiile pretinse candidatei.

Comisia a luat în considerare faptul că unele dintre veniturile suplimentare ale mamei candidatei, identificate de către candidată, în valoare totală de 7.376 MDL, ar fi putut fi folosite de familia candidatei, în mod specific: compensație pentru prejudicii suferite în urma unui furt în 2007, în valoare de 5.017 MDL și un venit de 1.200 MDL din vânzarea unui biciclete. În plus, candidata a furnizat documente despre acțiunile pe care mama sa le deținea în două companii. Acele documente indică un venit de 1.150 MDL obținut în 2013, care ar putea fi o sursă de mijloace financiare donate familiei candidatei pentru rambursarea împrumutului. Veniturile din vânzarea unui automobil model Moskvich 412 în perioada 2009 - 2010 nu au fost incluse, deoarece candidata nu a furnizat suma primită din vânzare.

Sursa 4: Contribuția din partea rudei apropiate pentru îngrijirea copilului

A patra sursă a mijloacelor bănești, identificată de către candidată, au fost contribuțiile primite de la o rudă apropiată a familiei candidatei, pentru îngrijirea copilului rudei respective care a locuit cu ei în perioada 2003 - 2008. Candidata nu a furnizat detalii specifice despre sumele primite de la această rudă apropiată ca o contribuție la rambursarea împrumutului, și conform afirmațiilor candidatei, banii și bunurile primite de la această persoană în perioada 2003 - 2008 au fost destinate îngrijirii copilului. De asemenea, candidata nu a explicat cum mijloacele bănești primite înainte de 2008 ar fi putut acoperi achizițiile făcute în 2012 sau rambursarea împrumutului în 2014. De asemenea, la audierea din cadrul evaluării reluate, candidata a explicat că contribuțiile primite de la ruda apropiată al cărei copilul l-a îngrijit, au fost mai mult sub formă de suport nemonetar, care a permis familiei sale să economisească bani. Cu toate acestea, aceste contribuții au constituit rambursări pentru cheltuielile suplimentare suportate de familie pentru îngrijirea copilului, nu de venituri suplimentare în sine.

Sursa 5: Majorarea salariilor judecătorilor în 2014

O sursă suplimentară a mijloacelor bănești pentru rambursarea împrumutului în 2014, identificată de către candidată, a fost creșterea salariului pentru judecători în 2014. Venitul net total al candidatei și al soțului său pentru anul 2013 a fost de 156.324 MDL, în baza venitului brut de

195.327 MDL, iar pentru anul 2014 a fost de 239.229 MDL, în baza venitului brut de 307.654 MDL conform informațiilor de la SFS. Conform informațiilor furnizate de banca creditoare în timpul evaluării reluate, împrumutul din 2012 a fost rambursat deplin la data de 6 iunie 2014, ceea ce înseamnă că familia candidatei a avut doar pentru cinci luni salarii mai mari în 2014 pentru a le folosi spre rambursarea împrumutului. Dacă se ia în considerare venitul net total disponibil pentru economii al candidatei și al soțului său pentru primele cinci luni din 2014 (venit net mai fără cheltuieli), acesta se ridică la 60.188 MDL, presupunând că familia candidatei nu a avut cheltuieli suplimentare în acea perioadă.⁴¹ Cu toate acestea, dacă se ia în calcul suma totală de 82.905 MDL a creșterii salariale combinate în 2014 în raport cu 2013, cu 6.909 MDL pe lună, suma creșterii salariale primite a fost mai mică – de doar 34.545 MDL (pentru cinci luni). Au existat cel mult 60.188 MDL drept mijloace financiare din salarii majorate pentru a fi folosite pentru rambursarea împrumutului și cel puțin, 34.545 MDL.

După cum s-a demonstrat, Comisia a examinat și evaluat toate sursele posibile a mijloacelor financiare, identificate de către candidată în ambele evaluări, inițială și reluată și a verificat precizia și relevanța informațiilor. Sursele mijloacelor bănești stabilite și sumele necesare pentru tranzacții sunt prezentate în Tabelul 3 de mai jos.

Tabelul 3: Mijloace bănești stabilite pentru tranzacțiile din 2012 și 2014 comparativ cu sumele necesare pentru tranzacții

Mijloace bănești stabilite de către candidată	Mijloace bănești pentru achizițiile din 2012 (457.526 MDL necesare)	Mijloace bănești pentru rambursarea împrumutului din 2014 (246.250 MDL necesare)
Pensia socrului în 2009 - 2012	125.377 MDL	
Pensia socrului în 2013		17.804 MDL
Venitul mamei din vânzarea bicicletei și rambursarea prejudiciilor cauzate prin furt din 2007	6.217 MDL	
Venitul din acțiuni al mamei în 2013		1.150 MDL
Creșterea salarială din 2014		60.188 MDL
Total	131.594 MDL	79.142 MDL
	(cumulativ total: 210.736 MDL)	
Diferența între mijloacele bănești stabilite și sumele necesare	-325.932 MDL	-167.108 MDL

⁴¹ Candidata și soțul ei au avut un venit brut total în 2014 de 239.229 MDL (în baza venitului brut de 307.654 MDL); venitul lor lunar mediu net din salarii a fost de 19.936 MDL. Astfel, venitul net pentru primele cinci luni din 2014 a fost de 99.680 MDL. După deducerea cheltuielilor de consum ale populației (CCP) de 33.242 MDL pentru acea perioadă de cinci luni, venitul lor net disponibil pentru economii ar fi fost de 66.438 MDL. Totuși, candidata și soțul ei au plătit și cinci rate lunare ale împrumutului în 2014, totalizând 6.250 MDL (1.250 MDL pe lună), reducând suma mijloacelor bănești disponibile pentru economii în 2014 la 60.188 MDL, dacă nu se iau în considerare alte cheltuieli.

În total, candidata a stabilit un total de 210.736 MDL, contribuții de la persoane apropiate și majorări salariale care ar fi putut fi utilizate pentru achizițiile din 2012 și achitarea împrumutului în 2014.⁴² În timp ce candidata nu a fost foarte precisă în privința contribuțiilor utilizate în 2012 față de 2014, din suma de 210.736 MDL pe care candidata a reușit să o stabilească, doar suma de 79.142 MDL a fost disponibilă pentru achitarea împrumutului în 2014, deoarece a fost generată după tranzacțiile din 2012 (pensia socrului în 2013 în valoare de 17.804 MDL; venitul din dividendele pe acțiuni al mamei în 2013 în valoare de 1.150 MDL; majorările salariale ale candidatei și soțului său pentru primele cinci luni din 2014 în valoare de 60.188 MDL). Este semnificativ faptul că, fiind întrebată la audierea din cadrul evaluării inițiale de ce ea și soțul său au luat împrumutul în 2012, candidata a declarat că nu aveau suficiente mijloace bănești pentru a cumpăra proprietatea fără împrumut. Prin urmare, orice sumă de economii și contribuții de la rude pe care candidata o avea în momentul achizițiilor din 2012 a fost epuizată de acele tranzacții, fiind necesar ca candidata să contracteze împrumutul. Cu toate acestea, candidata a stabilit doar suma de 79.142 MDL drept mijloace bănești „noi” disponibile pentru achitarea împrumutului în 2014, lăsând un deficit de 167.108⁴³ (246.250 MDL necesari pentru achitarea împrumutului minus 79.141 MDL drept mijloace bănești „noi”) și un deficit de 325.932 MDL pentru tranzacțiile din 2012 (457.526 MDL necesari în plus față de împrumut și venituri din vânzarea apartamentului minus 131.594 MDL stabiliți pentru 2012). În rezumat, candidata a justificat mai puțin de o treime din mijloacele bănești necesare pentru tranzacțiile din 2012 și 2014 și nu a putut explica deficiențele nici pentru tranzacțiile din 2012, nici pentru achitarea împrumutului din 2014. Chiar dacă Comisia ar fi acceptat că candidata avea economii pentru a contribui la achizițiile din 2012 - în pofida absenței unor detalii sau informații confirmative din partea candidatei - deficitul de mijloace bănești pentru achitarea împrumutului din 2014 ridică dubii serioase cu privire la acea tranzacție și sporește îndoielile și în privința tranzacțiilor din 2012.

Având în vedere circumstanțele de mai sus în ceea ce privește evaluarea reluată a candidatei, Comisia are dubii serioase (art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022) cu privire la conformitatea candidatei cu criteriile de integritate financiară și etică conform art. 8 alin. (4) lit. b) și alin. (5) lit. c), d) și f) din Legea nr. 26/2022, cu referire la sursele de venit pentru achiziția celor două bunuri imobile în 2012 și achitarea împrumutului în 2014, care nu au fost atenuate de către candidată.

2. Donații din partea persoanelor apropiate nedeclarate în declarațiile anuale ale candidatei pentru anii 2012 - 2014, economii în numerar nedeclarate în declarația anuală a candidatei pentru 2019 și contribuții financiare nedeclarate în declarația sa anuală pentru 2020.

⁴² Candidata a stabilit un venit de 174.812 MDL din vânzarea unui apartament și un împrumut de 270.000 MDL folosit pentru achiziția celor două bunuri imobile în 2012. Suma rămasă necesară pentru cele două achiziții a fost de 457.526 MDL. Suma de bani necesară pentru achitarea împrumutului a fost de 246.250 MDL.

⁴³ Diferența pentru anul 2014 ar fi și mai mare - 192.751 MDL - dacă ar fi luată în calcul doar suma creșterii salariilor din 2014 (de 34.545 MDL pentru primele cinci luni din 2014), în loc de salariile nete ale candidatei și soțului său pentru 2014.

a. Faptele

i. Donații din partea persoanelor apropiate nedeclarate în declarațiile anuale ale candidate pentru anii 2012 - 2014.

Candidata nu a declarat în declarațiile sale anuale cu privire la venituri și proprietate depuse la Comisia Națională de Integritate (în continuare „declarație anuală”) pentru perioada 2012 - 2014 nicio contribuție financiară din partea rudelor, discutată mai sus în Problema 1, așa cum este prevăzut de Legea nr. 1264/2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietăților persoanelor cu funcție de demnitate publică, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere. În răspuns la întrebările scrise în cadrul evaluării inițiale, candidata a declarat că nu a indicat aceste contribuții deoarece „potrivit art. 4 alin (3) din Legea nr. 1264 din 19.07.2002, evaluarea bunului se realizează, conform legislației, prin indicarea valorii (costului) menționată în documentul care atestă originea bunului (înstrăinare, schimb, donație, moștenire, privatizare etc.)”, și că ea și familia sa nu au încheiat contracte de donație. Candidata a mai declarat că „sprijinul material oferit de către părinți nu poate fi interpretat ca o donație în condițiile legislației”.

În ceea ce privește nedeclararea mijloacelor bănești primite de la membrii familiei în declarațiile sale anuale, în cadrul evaluării reluate, candidata și-a reiterat poziția conform căreia a respectat regimul juridic privind declararea averii și intereselor personale, afirmând că: „în formularul declarației fiind omise rubrici privind întreținerii/ajutoare/contribuții de la rude apropiate (părinți, copii majori), datoriile creditoriale și alte obligații ale terților față de subiectul declarării și membrii familiei lui”. Candidata a specificat în continuare că: „Prin urmare, întrețineri/ajutoare/contribuții de la rude apropiate, care nu sunt membrii familiei, nu aveau cum și nu puteau fi declarate din lipsă a cadrului legal, ori acestea nu cad sub noțiunea de venituri obținute împreună cu membrii familiei mele în sensul prezentei legi”.

La audierea din cadrul evaluării reluate, candidata a fost întrebată repetat dacă contribuțiile primite de la persoanele apropiate în perioada 2012 - 2014 ar putea fi considerate venituri, iar candidata a reiterat că acele contribuții nu ar putea fi considerate venituri deoarece, conform „legislației privind declararea veniturilor”, conform candidatei, „obiectul declarării a rămas și în continuarea lipsit de previzibilitate în acea etapă și [...] formularul declarației fiind omise rubrici privind aceste venituri ”.

ii. Economii în numerar nedeclarate în declarația anuală a candidatei pentru 2019 și contribuții financiare nedeclarate în declarația sa anuală pentru 2020.

În 2018, candidata și soțul său au contractat un împrumut în sumă de 540.000 MDL de la o bancă comercială din Republica Moldova pentru perioada 2018 -2028, cu o rată a dobânzii de 7%. Scopul împrumutului era finalizarea construcției casei din raionul Criuleni pe care o achiziționaseră în 2012. În cadrul evaluării inițiale, Comisia a determinat că o parte substanțială

din soldul rămas al împrumutului - 446.670 MDL- a fost rambursată în 2020 în trei plăți în perioada aprilie-octombrie 2020: (1) o plată de 182.000 MDL în aprilie 2020; (2) o plată de 100.000 MDL în septembrie 2020 și (3) o plată de 164.670 MDL în octombrie 2020. Împrumutul a fost rambursat integral în luna iunie 2021.

Potrivit calculelor furnizate de către candidată în cadrul evaluării inițiale, ea și soțul său au contribuit cu 296.670 MDL la rambursarea împrumutului în 2020. De asemenea, în cadrul evaluării inițiale, candidata informase Comisia că, după ce a fost luat împrumutul, ea a achitat cheltuielile pentru întreținerea familiei în timp ce soțul său a făcut plățile la împrumut din pensia sa. În comunicarea scrisă din timpul evaluării inițiale, candidata a afirmat că cei 296.670 MDL achitați între aprilie și octombrie 2020 au inclus (1) pensia acumulată de soțul său pe parcursul mai multor luni; (2) venitul din activitatea sa ca avocat; (3) economiile familiei, „deoarece nu începeam anul nou cu zero în cont”.

În comunicarea scrisă cu Comisia în timpul evaluării inițiale, la întrebarea despre sursele mijloacelor bănești pentru a achita cele trei rate ale împrumutului în 2020, candidata a furnizat un calcul al veniturilor și cheltuielilor familiei sale pentru 2019 și a susținut că a avut economii în numerar în sumă de 484.189 MDL la sfârșitul anului 2019, pe care le-a transferat în 2020. Cu toate acestea, candidata nu a utilizat sumele veniturilor nete, așa cum prescrie Regulamentul de evaluare privind calculul averii⁴⁴, ci venitul brut primit în acel an.⁴⁵ Cu toate acestea, candidata a susținut că avea economii în numerar în sumă de 484.189 MDL la sfârșitul anului 2019.

În ceea ce privește pensia acumulată a soțului candidatei și venitul din activitatea sa ca avocat ca sursă pentru rambursarea împrumutului, pensia soțului pentru opt luni din 2020 a totalizat 160.168 MDL, iar venitul său din activitatea de avocat a totalizat 6.070 MDL.

La audierea din timpul evaluării inițiale, când candidata a fost întrebată de ce nu a declarat economiile în numerar în declarația sa anuală pentru 2019, ea a oferit multiple răspunsuri oarecum variate: că a declarat venitul din care proveneau economiile și nu a considerat că trebuie să le declare dublu, că a calculat economiile pe baza informațiilor din tabelele de venituri și cheltuieli furnizate de Comisie, că nu a calculat niciodată economiile și nu era sigură că acesta era suma exactă și că era doar o sumă aproximativă și că s-ar putea să nu fi declarat economiile dacă suma reală a economiilor era mai mică. Candidata a declarat că întotdeauna a păstrat economiile în numerar, nu în instituții financiare. Când și-a depus declarația anuală pentru 2019 la Autoritatea Națională de Integritate (în continuare „ANI”), era obligată să declare economiile în numerar care însumau 15 salarii medii sau mai mult, ceea ce era 119.295 MDL în 2020, conform Hotărârii Guvernului nr. 678 din 27 decembrie 2019.

⁴⁴ Anexa: Avere nejustificată la Regulamentul de evaluare - https://vetting.md/wp-content/uploads/2023/09/EvalRules_ROM_amended_09.2023.pdf.

⁴⁵ Conform versiunii candidatei:” [...] Astfel, (împreună cu venitul de 48.000 MDL din vânzarea terenului), venitul familiei mele în 2019 a fost de 665.922 MDL (nu 569.392 MDL cum indică tabelul), iar cheltuielile au fost de 181.733 MDL (rambursare credit 89.808 MDL + CEP de 91.925 MDL), respectiv 484.189 MDL sunt economiile pe care le-am cheltuit în 2020 și care m-au ajutat să rambursez integral creditul”.

În cadrul evaluării reluate, Comisia a solicitat clarificări cu privire la calculul posibilelor economii în numerar ale candidatei pentru anul 2019. Pentru a asigura precizia calculelor sale, Comisia a analizat fluxurile financiare ale familiei candidatei pentru perioada 2018 - 2020 (perioada în care a fost contractat și rambursat împrumutul în sumă de 540.000 MDL). Tabelul de venituri și cheltuieli pentru perioada 2018 - 2020 reflectă fluxurile de numerar de intrare și ieșire pentru perioada 2018 - 2020.⁴⁶

Totalurile pentru fiecare dintre cei trei ani analizați arată sume semnificative de numerar deținute de candidată la sfârșitul fiecărui an. Comisia a inclus soldul pozitiv rezultat la sfârșitul fiecărui an ca venit la începutul anului următor, în conformitate cu Regulamentul de evaluare al Comisiei (în continuare „Regulament de evaluare”)⁴⁷. Urmând aceste calcule, tabelul a arătat o sumă maximă de 520.873 MDL disponibile pentru economii pentru candidată și familia sa în 2018; 627.483 MDL în 2019 și 546.683 MDL la sfârșitul anului 2020. Toate aceste sume au depășit pragul de 15 salarii medii pe economie necesare pentru a fi declarate în declarațiile anuale ca economii în numerar. Candidata nu a declarat niciodată economii în numerar în declarațiile sale anuale.

În răspunsurile sale la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase, candidata a explicat că:

„La data depunerii declarației pentru anul 2019 nu mai aveam economii în numerar ce ar fi depășit valoarea a 15 salarii medii pe economie, mai ales că construiam casa de locuit în r. Criuleni, iar materialele de construcție pe perioada iernii sunt un pic mai ieftine și ne stăruiam să le procurăm anume în această perioadă, cu atât mai mult că unele companii mai lansează și promoții în legătură cu sărbătorile de iarnă.”

Candidata nu a furnizat nici un document privind materialele de construcție achiziționate la începutul anului 2020, înainte de depunerea declarației anuale pentru 2019. Candidata nu a declarat economii în numerar în declarațiile sale anuale pentru 2019 sau 2020.

Comisia a reținut că a treia tranșă de plată a împrumutului în 2020, în sumă de 164.000 MDL, a fost efectuată în octombrie 2020 și, conform declarațiilor candidatei, a fost făcută din mijloace bănești primite de la fiul ei. Candidata a declarat în comunicarea sa scrisă cu Comisia în timpul evaluării inițiale că:

⁴⁶ A se vedea Anexa nr. 1 la prezenta decizie - Venituri și cheltuieli pentru perioada 2018 - 2020. Diferența dintre numerele din Anexa 1 comparativ cu numerele care au fost incluse în notiifierea cu privire la faptele și dubiile serioase transmise candidatei se datorează verificărilor suplimentare ale informațiilor colectate cu privire la venituri și cheltuielile efectuate de Comisie după audierea candidatei (ex. au fost recalculate CCP pentru 2018-2020). Diferența dintre numere nu afectează rezultatul deciziei.

⁴⁷ Pct 3.4 din Anexă: Avera nejustificată, la Regulamentul de evaluare: După cum a statuat CtEDO, economiile (inclusiv numerarul) au o dublă natură: la începutul perioadei, ele sunt luate în considerare ca flux de numerar de intrare („intrare în perioadă”); la sfârșitul perioadei, acestea sunt luate în considerare ca flux de numerar de ieșire. Fluxul de numerar de ieșire al economiilor la sfârșitul perioadei este egal cu fluxul de numerar de intrare al economiilor la începutul perioadei următoare.

„Suma contribuției fiului meu pentru rambursarea împrumutului a fost de 150000 lei din cei 265000 lei achitați în lunile septembrie – octombrie 2020, care ne-au fost acordați de fiu cheș, fără careva documente confirmative”

și că:

“împrumutul a fost rambursat mai puțin din surse proprii și mai mult de feciorul [...]”.

În comunicarea scrisă cu Comisia și la audierea din cadrul evaluării inițiale, candidata a confirmat că nu a declarat contribuția financiară a fiului său în sumă de 150.000 MDL în declarația sa anuală pentru 2020, depusă la 3 martie 2021, referindu-se în răspunsul și explicațiile sale la art. 4 alin. (3) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, care prevede că „se exceptează de la declarare cadourile primite de către subiectul declarării gratuit din partea membrilor familiei lui, din partea părinților, fraților, surorilor sau copiilor lui, a căror valoare cumulativă pe parcursul unui an nu depășește 10 salarii medii pe economie.”

Completul de judecată special al CSJ a acceptat afirmația candidatei conform căreia în timpul activității sale ca judecător, ANI nu a stabilit nicio încălcare a regimului juridic de declarare al averii și intereselor personale și a admis ca probe procesele-verbale ANI din 16 decembrie 2021 și 22 noiembrie 2022, concluzionând că autoritatea a verificat declarațiile de avere și interese personale depuse de candidată și nu a constatat nicio încălcare.

În răspunsul său la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase, candidata s-a referit din nou la același art. 4 alin. (3) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, explicând că nu era obligată să declare acea contribuție. Mai mult, în comunicarea scrisă și la audierea din cadrul evaluării reluate, pentru prima dată, candidata a declarat că „am ajuns la suma economiilor de 484189 lei printr-un calcul greșit”. Candidata a declarat că „La data depunerii declarației pentru anul 2019 nu mai aveam economii în numerar ce ar fi depășit valoarea a 15 salarii medii pe economie”. În ceea ce privește donația de 150.000 MDL primită de la fiul său, candidata a specificat în cadrul evaluării reluate că fiul său nu le-a livrat niciodată mijloacele bănești fizic, ci banii au fost păstrați la domiciliul candidatei și au fost utilizați când era nevoie și că nu avea nicio legătură cu acei bani, deoarece erau administrați de soțul său. Candidata a precizat, de asemenea, că fiul său aducea bani în Republica Moldova de fiecare dată când venea acasă în perioada 2018 - 2020 și banii erau păstrați la domiciliul candidatei. În răspunsul la notificarea Comisiei cu privire la faptele și dubiile serioase, candidata a pretins pentru prima dată că contribuțiile fiului său nu trebuiau declarate deoarece au fost primite în trei tranșe, niciuna dintre acestea nu a depășit pragul de declarare. („Foarte corect indică Comisia că suma de 150000 MDL am luat-o de la fecior în trei tranșe: 07.04.2020; 03.09.2020; 07.10.2020, adică constituie trei contribuții individuale și fiecare din ele nu depășește suma de 87.160 MDL. Or, $150000 \text{ MDL} / 3 = 50000 \text{ MDL}$. Prin urmare, în condițiile legislației în vigoare la momentul depunerii declarației pentru anul 2020, am întocmit declarația corect.”)

b. Cadrul normativ

În conformitate cu art. 8 alin. (2) lit. c), alin. (4) lit. a) și alin. (5) lit. b) din Legea nr. 26/2022, se consideră că un candidat nu corespunde criteriului de integritate financiară, cât și criteriului de integritate etică, dacă candidatul nu a declarat averea și interesele personale în modul stabilit de legislație.

Regulamentul de evaluare prevede, la art. 3 alin. (1) că veniturile sau cheltuielile nedeclareate sunt relevante pentru integritatea financiară, în măsura în care acestea nu au fost declarate veridice, dar și pentru integritatea etică, inclusiv, dar fără a se limita la, în măsura în care se referă la venituri secundare interzise, evaziune fiscală sau încălcarea prevederilor privind combaterea spălării banilor. De asemenea, Regulamentul de evaluare prevede la art. 3 alin. (2) că Anexa definește metoda de calcul a averii nedeclareate.

Potrivit Anexei la Regulamentul de evaluare, doar fluxurile de numerar reale sunt relevante pentru formulă (de exemplu, în timp ce prețul real de cumpărare plătit este un flux de numerar, reprezentările pe documentele tranzacționale sau cadourile nemonetare nu sunt). Totodată, economiile (inclusiv numerarul) au o natură dublă: la începutul perioadei, acestea sunt considerate fluxuri de numerar de intrare („intrare în perioadă”); la sfârșitul perioadei, acestea sunt luate în considerare ca flux de numerar de ieșire. Fluxul de numerar de ieșire al economiilor la sfârșitul perioadei este egal cu fluxul de numerar de intrare de economii la începutul perioadei următoare.

Conform art. 4 alin. (1) din Legea nr. 1264/2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietăților persoanelor cu funcție de demnitate publică, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere (în vigoare în 2012), subiecții declarării sunt obligați să declare ”veniturile obținute împreună cu membrii familiei pe parcursul perioadei de declarare”.

Art. 2 din Legea nr. 1264/2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietăților persoanelor cu funcție de demnitate publică, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere (în vigoare în 2012), definește venitul ca „orice spor, adaos sau majorare a patrimoniului, indiferent de sursa de proveniență, exprimat în drepturi patrimoniale sau în orice alt folos patrimonial, obținut de subiectul declarării sau de membrii familiei acestuia în perioada de referință atât în țară, cât și în străinătate”.

Art. 4 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale (în vigoare în 2020), prevede că subiectul declarării declară veniturile obținute de acesta împreună cu membrii familiei sau concubinul/concubina în anul fiscal precedent. Iar art. 2 din aceeași lege definește venitul ca fiind „orice beneficiu financiar, indiferent de sursa de proveniență, obținut de subiectul declarării și de membrii familiei sau concubinul/concubina acestuia, atât în țară, cât și în străinătate”.

Art. 4 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale (în vigoare în 2020) prevede că activele financiare deținute de subiectul declarării și membrii familiei, concubinul/concubina acestuia, inclusiv ca beneficiari efectivi, adică numerarul în monedă națională sau în valută străină care depășește valoarea a 15 salarii medii pe economie și care nu face obiectul unor depuneri în instituțiile financiare.

Conform Instrucțiunii privind modul de completare a declarației de avere și interese personale nr. 2 din 13.01.2017, aprobată de ANI, în temeiul Legii nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, la secțiunea C. „Numerar în monedă națională și/sau în valută străină care depășește suma a 15 salarii medii pe economie și care nu face obiectul unor depuneri în instituții financiare și alte documente care încorporează drepturi patrimoniale” - se declară numerarul în monedă națională sau în valută străină care depășește valoarea a 15 salarii medii pe economie la data depunerii declarației și care nu face obiectul unor depuneri în instituțiile financiare sau alte documente care încorporează drepturi patrimoniale, în baza cărora titularii dețin mijloace financiare cu o valoare care depășește limita stabilită, specificând și indicând numele și prenumele subiectului declarării, membrului familiei sau concubin/concubinei acestuia sau, după caz, ale persoanei cui au fost transmise mijloacele financiare, anul și luna când au fost dobândite drepturile, suma și valuta.

Conform Hotărârii Guvernului nr. 21/2019 din 18 ianuarie 2019 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, salariul mediu pe economie în anul 2019 a fost de 6.975 MDL.

Conform Hotărârii Guvernului nr. 678 din 27 decembrie 2019 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, salariul mediu pe economie în anul 2020 a fost de 7.953 MDL.

Conform Hotărârii Guvernului nr. 923 din 21 decembrie 2020 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, salariul mediu pe economie în anul 2021 a fost de 8.716 MDL.

Conform Notei Consultative a ANI din 19 iunie 2023 privind aplicarea prevederilor art. 4 alin. (1) și (3) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, primită de Comisie în timpul evaluării reluate, obiectul declarării prevăzut la art. 4 alin. (1) lit. d) - g) și o) și alin. (3) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale va fi indicat doar dacă depășește suma stabilită la data depunerii declarației, ținând cont de salariul mediu lunar aprobat pe economie, prognozat pentru anul în care se depune declarația.

Art. 4 alin. (3) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale prevedea că se exceptează de la declarare cadourile primite de către subiectul declarării gratuit din partea membrilor familiei lui/ei, din partea părinților, fraților, surorilor sau copiilor lui/ei, a căror valoare

individuală nu depășește 10 salarii medii pe economie. Legea nr. 130 din 7 octombrie 2021 pentru modificarea unor acte normative, în vigoare din 29 octombrie 2021, a înlocuit sintagma „individuală” cu sintagma „cumulativă pe parcursul unui an”.

c. Motivarea

În decizia sa din 1 august 2023, completul de judecată special al CSJ a acceptat argumentarea candidatei că în timpul activității sale ca judecător, ANI nu a stabilit nicio încălcare a regimului juridic privind declararea averii și a intereselor personale și a admis ca probe procesele-verbale emise de ANI, din 16 decembrie 2021 și 22 noiembrie 2022, concluzionând că autoritatea a verificat declarațiile de avere și interese personale depuse de candidată și nu a constatat nicio încălcare.

Completul de judecată special al CSJ a considerat relevant argumentul candidatei conform căruia în perioada 2012 - 2015, ea nu a declarat nicio donație, deoarece sprijinul material furnizat de părinții săi nu poate fi interpretat ca o donație în sensul legislației, pe baza argumentelor invocate de candidată pentru prima dată în fața completului de judecată special al CSJ că, de fapt, ei au menținut un cămin comun și contribuțiile nu au luat forma legală a unei donații, ci au fost folosite pentru administrarea gospodăriei comune. Completul de judecată special al CSJ a reținut, de asemenea că Comisia nu a dat apreciere argumentului candidatei conform căruia veniturile părinților și ajutorul fiului nu trebuiau declarate deoarece nu intrau sub incidența termenului de „membru de familie” definit la art. 2 din Legea nr. 1264 din 19 iulie 2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietăților persoanelor cu funcție de demnitate publică, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere, conform căruia un membru de familie al cărui venit trebuie declarat este soțul, copiii minori și persoanele aflate în întreținere. În acest context, completul de judecată special al CSJ a reținut că în formularul standard al declarației anuale, valabil pentru anii în care este menționată nedeclararea ajutorului financiar din partea părinților candidatei și a soțului acesteia și a fiului adult, nu exista o coloană/câmp în care acest ajutor să poată fi indicat.

În contextul unei revizuirii multiaspectuale, complete și obiective, Comisia a efectuat evaluarea reluată a candidatei, bazată pe informațiile disponibile în timpul evaluării inițiale și orice informații obținute în timpul evaluării reluate.

Comisia trebuie să verifice dacă candidata a respectat regimul juridic al declarării averii și a intereselor personale, ale membrilor familiei și ale persoanelor apropiate candidatei.

În ceea ce privește argumentul că ANI nu a identificat probleme în declarațiile candidatei, art. 8 alin. (6) din Legea nr. 26/2022 prevede că în evaluarea și aprecierea criteriilor de integritate financiară și etică, Comisia nu depinde de constatările altor organe cu competențe în domeniul respectiv. Mai mult, procesele-verbale emise de ANI din 16 decembrie 2021 și 22 noiembrie 2022 prezentate de către candidată în fața completului de judecată special al CSJ se referă la anii 2020

și 2021 și nu acoperă declarațiile anuale ale candidatei pentru anii 2012 - 2014 și 2019, a căror exactitate a fost, de asemenea, inclusă în evaluarea Comisiei. În plus, în procesele-verbale se afirmă că evaluarea ANI se bazează pe o comparație a informațiilor obținute de ANI din registrele de stat online cu datele furnizate de subiectul declarării în declarația de avere și interese personale, pe baza căreia ANI a determinat că „nu a stabilit *aparența* de încălcare” (subliniat) a regimului juridic al declarării averii și intereselor personale. În acest caz, donațiile de la rude și economiile în numerar ale candidatei nu au fost declarate nici de către candidată, nici înregistrate în vreun registru de stat (niciuna dintre donații nu a fost chiar documentată în scris), astfel că nu exista nimic pentru ANI de verificat. Prin urmare, verificările ANI nu pot fi interpretate drept o constatare că nu au existat probleme cu nedeclararea de către candidată a economiilor în numerar și a contribuțiilor bănești, și cu siguranță nu pentru anii 2012 - 2014 și 2019, ani care nici măcar nu au fost luați în considerare de ANI.

În ceea ce privește nedeclararea contribuțiilor din partea rudelor în declarațiile anuale pentru anii 2012 - 2014 ale candidatei, pe care aceasta a susținut că nu erau obligatorii pentru a fi declarate, Comisia constată că veniturile obținute de subiectul declarării sub formă de contribuții financiare monetare din partea persoanelor apropiate și/sau terțe trebuiau declarate în secțiunea Venituri a declarațiilor anuale, adică în capitolul pentru veniturile obținute din donații și moșteniri în declarația anuală cu privire la venituri și proprietate. Afirmația candidatei că rudele sale apropiate nu erau membrii familiei al căror venit trebuia declarat (adică soțul, copiii minori și persoanele aflate la întreținere) este greșită, deoarece trebuia să declare donațiile acestora - nu ca veniturile lor - *ci ca venituri pentru familia sa*. În timp ce candidata a susținut, pentru prima dată în fața completului de judecată special al CSJ, că nu era obligată să declare sprijinul primit de la mama sa deoarece aveau o gospodărie comună, pe lângă faptul că a ridicat dubii cu privire la credibilitatea candidatei, acest raționament nu ar fi extensibil la donațiile din partea altor rude apropiate, în special plățile substanțiale din pensie atribuite de socrul candidatei.

Contribuțiile financiare pretinse de candidată din partea diverselor persoane apropiate, utilizate pentru achiziționarea bunurilor imobile în 2012 și pentru achitarea împrumutului în 2014, au constituit o sursă substanțială suplimentară de venit pentru familia candidatei, din care aceștia au achiziționat bunuri și au onorat obligațiile contractuale asumate – exact ceea ce este încadrat în definiția venitului dată de Legea nr. 1264/2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietăților persoanelor cu funcție de demnitate publică, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere – orice spor, adaos sau majorare a patrimoniului, „indiferent de sursa de proveniență” a venitului. Excepția pentru cadourile din partea membrilor familiei a căror valoare individuală nu depășește 10 salarii medii pe economie nu a existat în legislație până în 2016. Mai mult, chiar și după modificarea legislației, candidata nu a declarat donația de 150.000 MDL de la fiul său în 2019, care era de peste două ori pragul de 69.750 MDL pentru declararea cadourilor din partea rudelor în acel an. Deși există o excepție pentru declararea cadourilor din partea membrilor familiei care nu depășesc 10 salarii medii lunare, valoarea salariului mediu pe economie stabilită pentru 2021, când declarația anuală pentru 2020 a candidatei a fost depusă, era de 8.716 MDL. Totalul a 10 salarii medii este, prin urmare,

de 87.160 MDL, aproximativ jumătate din suma donată de fiul candidatei în 2020.

Deși candidata a recunoscut la audierea din cadrul evaluării inițiale că donația de 150.000 MDL din partea fiului său în 2020 ar fi trebuit să fie declarată, ca răspuns la notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase a Comisiei în timpul evaluării reluate, candidata a susținut pentru prima dată că contribuția fiului său nu trebuia declarată deoarece mijloacele bănești au fost primite în trei tranșe, niciuna dintre acestea nedepășind pragul de declarare. („Foarte corect indică Comisia că suma de 150000 MDL am luat-o de la fecior în trei tranșe: 07.04.2020; 03.09.2020; 07.10.2020, adică constituie trei contribuții individuale și fiecare din ele nu depășește suma de 87.160 MDL. Or, $150000 \text{ MDL} / 3 = 50000 \text{ MDL}$. Prin urmare, în condițiile legislației în vigoare la momentul depunerii declarației pentru anul 2020, am întocmit declarația corect.”) Acest argument nu a fost invocat nici măcar în fața CSJ. Candidata a susținut constant anterior că „suma contribuției fiului meu pentru rambursarea împrumutului a fost de 150000 lei din cei 265000 lei achitați în lunile septembrie – octombrie 2020, care ne-au fost acordați de fiu cheș, fără careva documente confirmative” (răspunsul candidatei la întrebările scrise ale Comisiei în timpul evaluării inițiale). De fapt, cele trei date indicate de candidată sunt datele la care aceasta și soțul ei au efectuat tranșele plăților pentru împrumut în 2020, nu date indicate vreodată de Comisie ca date la care mijloacele bănești au fost primite de la fiul candidatei. Mai mult, conform candidatei, fiul său aducea mereu bani în numerar cu el de-a lungul anilor când vizita Republica Moldova, pe care îi lăsa la ei pentru păstrare și pe care îi țineau în casă. Dacă este așa, când le-a permis să folosească 150.000 MDL pentru plata din octombrie 2020, candidata era obligată să declare donația. Versiunea schimbătoare a candidatei asupra evenimentelor i-a subminat credibilitatea.

În ceea ce nedeclararea de către candidată a economiilor în numerar în 2019 și 2020, Comisia reține că aceasta a oferit, de asemenea, explicații inconsecvente despre economiile în numerar aflate în posesia familiei sale la momentul depunerii declarațiilor anuale.

În întrebările scrise și la audierea din cadrul evaluării inițiale, candidata a declarat că una dintre sursele mijloacelor bănești pentru rambursarea împrumutului în 2020 a fost economiile din 2019, despre care a afirmat inițial, foarte clar, că erau în cuantum de 484.189 MDL. După ce i s-a solicitat să explice de ce economiile nu au fost declarate în declarația anuală pentru 2019, candidata a început să ezite în legătură cu suma economiilor deținute. În ceea ce privește obligația de a declara economiile în numerar care depășesc 15 salarii medii pe economie, candidata însăși a confirmat că ea și soțul ei aveau economii în numerar la sfârșitul anului 2019, în cuantum estimat de 484.189 MDL. Cinsprezece salarii medii pe economie în 2019 constituiau suma de 104.625 MDL. Economii în numerar invocate de candidată trebuiau să fie declarate.

În cadrul evaluării reluate, Comisia a solicitat clarificări suplimentare cu privire la economiile în numerar deținute de candidată și a efectuat o analiză a fluxurilor de numerar ale familiei candidatei pentru anii 2018 și 2020, pentru a obține o mai bună înțelegere a situației financiare a candidatei în perioada 2018 - 2020. Analiza pentru fiecare dintre cei trei ani⁴⁸ a arătat că, teoretic,

⁴⁸ A se vedea Anexa nr. 1 la prezenta decizie. Venituri și cheltuieli pentru perioada 2018 – 2020.

ar fi putut avea aceste economii la sfârșitul fiecărui an, cu condiția să nu fi avut cheltuieli mai mari decât cele examinate de Comisie. Comisia a inclus soldul pozitiv existent la sfârșitul fiecărui an ca venit la începutul anului următor, conform anexei de calculare a averii inexplicabile.⁴⁹ În urma acestor calcule, tabelul din Anexa nr. 1 arată o sumă maximă disponibilă pentru economii de 520,873 MDL pentru candidată și familia sa în 2018, 627,483 MDL în 2019 și 546,683 MDL la sfârșitul anului 2020, cu condiția ca candidata și familia sa să nu fi avut cheltuieli mai mari decât cele luate în considerare de Comisie. Aceste sume disponibile la sfârșitul fiecărui an, care ajung până la 70 - 80 de salarii medii pe economie, depășesc semnificativ pragul pentru declararea economiilor în numerar în declarațiile anuale. Totalul de 15 salarii medii pentru 2018 a fost de 104.625 MDL, pentru 2019 a fost de 109.295 MDL și pentru 2021 a fost de 130.740 MDL. Economii în numerar calculate de Comisie au depășit pragul pentru declarare în fiecare an și, astfel, trebuiau declarate.

Dubiile Comisiei legate de nedeclararea de către candidată a economiilor în numerar au fost amplificate de schimbările frecvente în afirmațiile sale. După ce a confirmat inițial că avea economii în numerar în valoare de 484.189 MDL, candidata a susținut apoi cu fermitate că nu avea economii care să depășească 15 salarii medii pe economie. Valoarea celor 15 salarii medii în 2020 era de 119.295 MDL – un prag de patru ori mai mic decât suma inițial indicată de candidată. Afirmația candidatei, făcută abia în timpul evaluării reluate, că, deoarece declarația anuală pentru 2019 a fost depusă în ianuarie 2020, era posibil ca atunci când a depus declarația să nu mai fi avut sumele de economii pe care le aveau la sfârșitul anului 2019 din cauza cheltuielilor pe care le-ar fi putut suporta în perioada sărbătorilor pentru reparația casei, a fost, de asemenea, suspectă. Pe lângă faptul că nu a furnizat niciun document care să susțină afirmația că în această perioadă ar fi fost făcute achiziții sau contracte de servicii, pensia acumulată și venitul din muncă al soțului candidatei pentru contribuția lor la plata împrumutului în 2020 au totalizat doar 166.238 MDL din contribuția lor totală de 296.670 MDL, lăsând un deficit de 130.432 MDL. Conform candidatei, contribuțiile lor la plata împrumutului în 2020 au provenit din pensia și venitul din muncă al soțului și din economii. Astfel, deficitul de 130.432 MDL trebuie să fi fost acoperit din economii. Deși candidata a susținut și se pare că familia ei, teoretic, ar fi putut avea mai multe economii, chiar și cei 130.432 MDL necesari pentru a acoperi contribuția lor la plata împrumutului în 2020 depășeau pragul de declarare de 119,295 MDL.

Comisia reiterează că respectarea regimului juridic al declarării averii și intereselor personale de către funcționarii publici are ca scop prevenirea îmbogățirii nejustificate și ilicite și evitarea conflictelor de interese în activitatea lor, precum și tragerea la răspundere pentru astfel de fapte. Regimul juridic a fost încălcat în mod repetat de către candidată cu privire la multiple aspecte pe parcursul mai multor ani, implicând contribuții substanțiale care au fost invocate ca fiind sursa principală pentru multiple tranzacții financiare. Neîndeplinirea persistentă a candidatei de a declara aceste donații subminează eficacitatea normelor de declarare, permițând unui funcționar public să atribuie cheltuieli substanțiale unor mijloace bănești primite din surse nedivulgate.

⁴⁹ A se vedea Anexa la Regulamentul de evaluare. Anexa: Avere nejustificată la Regulamentul de evaluare - https://vetting.md/wp-content/uploads/2023/09/EvalRules_ROM_amended_09.2023.pdf.

Astfel de omisiuni contravin direct scopului declarat al cerințelor de declarare, care vizează prevenirea exact a acestui scenariu. Prin urmare, Comisia a concluzionat că există dubii serioase cu privire la conformitatea candidatei cu cerințele stabilite de legislație cu referire la declararea averii.

Având în vedere circumstanțele de mai sus în ceea ce privește evaluarea reluată a candidatei, Comisia are dubii serioase (art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022) cu privire la conformitatea candidatei cu criteriile de integritate financiară și etică conform art. 8 alin. (2) lit. c), alin. (4) lit. a) și alin. (5) lit. b) din Legea nr. 26/2022 cu privire la nedeclararea contribuțiilor bănești din partea persoanelor apropiate candidatei, în declarațiile sale anuale pentru perioada 2012 - 2014 în modul prevăzut de legislație, nedeclararea economiilor în numerar în declarația sa anuală pentru 2019 și nedeclararea contribuției bănești din partea fiului său în declarația sa anuală pentru 2020 în modul prevăzut de legislație, care nu au fost atenuate de către candidată.

IV. Decizia

Ca urmare a evaluării reluate a candidatei, desfășurată în temeiul art. 14 alin. (8) lit. b) și alin. (10) din Legea nr. 26/2022, în temeiul art. 8 alin. (1), (2) lit. c), alin. (4) lit. a) și b) și alin. (5) lit. b), c), d) și f) și art. 13 alin. (5) din Legea nr. 26/2022, Comisia a decis că candidata nu întrunește criteriile de integritate financiară și etică întrucât s-au constatat dubii serioase cu privire la respectarea de către candidată a criteriilor de integritate etică și financiară și, astfel, nu promovează evaluarea.

Scopul evaluării integrității etice și financiare a candidaților pentru funcțiile de conducere în Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Procurorilor și organele specializate ale acestora este de a spori integritatea viitorilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, ai Consiliului Superior al Procurorilor și ai organelor specializate ale acestora, precum și de a spori încrederea societății în activitatea organelor de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, dar și, în general, în sistemul justiției (art. 8 alin. (1), preambul la Legea nr. 26/2022). Atunci când candidații nu promovează evaluarea din cauza unor dubii serioase privind integritatea financiară și/sau etică, acest lucru demonstrează că candidații pentru funcțiile de conducere din sistemul justiției au fost evaluați în mod scrupulos având ca bază standarde de integritate, crescând încrederea publicului în acei candidați care promovează evaluarea și sunt eligibili pentru a fi aleși ca membri ai organelor de autoadministrare. Având în vedere rolul decisiv al membrilor organelor de autoadministrare în selectarea, promovarea și sancționarea disciplinară a colegilor lor, precum și în administrarea beneficiilor acordate, cum ar fi programele de locuințe la preț preferențial, este imperativ ca membrii înșiși să fi demonstrat cel mai înalt nivel de integritate financiară și etică, astfel încât să se poată aștepta, că în poziția lor de lideri, să promoveze standarde înalte atât pentru ei înșiși, cât și pentru ceilalți.

Conform art. 13 alin. (1) din Legea nr. 26/2022, există doar două rezultate posibile ca urmare a evaluării candidaților pentru funcțiile de membru în organele de autoadministrare: promovarea sau nepromovarea evaluării. Comisia nu dispune de alte măsuri. Potrivit CtEDO, este în concordanță cu procesul de evaluare externă să existe o gamă mai limitată de măsuri. (În Albania existau doar două măsuri care puteau fi aplicate: destituirea din funcție sau suspendarea cu obligația de a participa la un program de instruire.)⁵⁰ În ceea ce privește proporționalitatea unei decizii de nepromovare, bazată pe dubii rezonabile cu privire la integritatea financiară a unui candidat/candidate, CtEDO a susținut în mod repetat ordinele de confiscare emise de autoritățile naționale doar pe baza unei preponderențe de probe care sugerează că veniturile legale ale pârâților nu ar fi putut fi suficiente pentru achiziționarea bunului/bunurilor vizat(e). Ordinele de confiscare au fost menținute nu numai în ceea ce privește persoanele acuzate direct de infracțiuni, ci și în legătură cu membrii familiilor lor și alte persoane apropiate în privința cărora se presupunea că posedau și gestionau bunul/bunurile „dobândită(e) ilegal” în mod informal în numele persoanelor bănuite de săvârșirea infracțiunilor sau care, în alte circumstanțe, nu aveau statutul necesar de *bună-credință*.⁵¹ O decizie de nepromovare, în contextul evaluării candidaților care doresc să activeze în organele de autoadministrare din sistemul de justiție, nu poate fi comparată în niciun fel, din perspectiva impactului asupra celor vizați cu ordinele de confiscare a bunului/bunurilor, care au fost susținute de CtEDO pe baza standardelor similare de probă.

Completul de judecată special al CSJ a sugerat că Comisia ar putea promova unii candidați cu probleme minore de integritate și să ofere o descriere detaliată a acestor probleme în deciziile Comisiei, astfel încât aceste probleme să poată fi luate în considerare de cei care votează pentru candidații la funcțiile de membri în organele de autoadministrare. Deciziile de evaluare ale Comisiei sunt publice doar cu acordul candidatului/candidatei și, astfel, nu poate fi asigurat că votanții vor avea informații despre problemele de integritate identificate de Comisie. În timpul evaluării inițiale a candidaților, doar 26 dintre cei 45 de candidați care nu au promovat evaluarea - puțin peste jumătate - au consimțit ca deciziile lor să fie făcute publice.

V. *Calea de atac și publicarea deciziei*

Conform art. 14 alin. (1) din Legea nr. 26/2022, decizia poate fi contestată de către candidatul evaluat în termen de cinci zile de la data recepționării deciziei motivate.

Conform art. 13 alin. (7) din Legea nr. 26/2022, decizia este transmisă prin email candidatului și instituției responsabile de organizarea alegerilor sau, după caz, a concursului, care în cazul dat este Consiliul Superior al Magistraturii. În cazul în care candidatul, în termen de 48 de ore de la momentul expedierii deciziei, nu notifică Comisia despre refuzul său privind publicarea, decizia

⁵⁰ *Sevdari contra Albaniei*, nr. 40662/19, alin. 87, 13 decembrie 2022.

⁵¹ *Telbis și Viziteu contra României*, nr. 47911/15, paragraful 68, 26 iunie 2018; *Gogitidze și alții contra Georgiei*, nr. 36862/05, paragraful 107, 12 mai 2015; *Webb contra Regatului Unit* (dec.), nr. 56054/00, 10 februarie 2004; *Morabito și alții contra Italiei* (dec.), 58572/00, 7 iunie 2005; și *Saccoccia contra Austriei*, nr. 69917/01, paragraful 87-91, 18 decembrie 2008.

se publică pe pagina web a în formă depersonalizată, cu excepția numelui și prenumelui candidatului, care rămân publice. Comisia va publica, de asemenea, decizia pe pagina sa web, în cazul în care candidatul nu se opune publicării.

Această decizie a fost adoptată în unanimitate de către toți membrii participanți ai Comisiei.

Decizia a fost întocmită în limbile engleză și română.

Semnătura:

Herman von HEBEL
Președinte al Comisiei

Anexa nr. 1. Venituri și cheltuieli pentru perioada 2018 - 2020

Venituri MDL 2018		Cheltuieli MDL 2018	
Veronica Cupcea, Salariu net	241.476 MDL	Plăți pentru împrumutul contractat în 2018	44.856 MDL
Evghenii Sanduța, venit net din activitate de avocat	34.817 MDL	CCP	98.964 MDL
Evghenii Sanduța, pensie	218.400 MDL	Procurarea automobilului Mitsubishi Lancer	100.000 MDL
Împrumut	540.000 MDL	Costuri de reparație pentru casa din r-nul Criuleni	270.000 MDL
Total	1.034.693 MDL	Total	513.820 MDL
Economii maxim posibile de numerar din 2018		520.873 MDL	
Venituri MDL 2019		Cheltuieli MDL 2019	
Economii posibile din 2018	520.873 MDL	Rambursarea împrumutului contractat în 2018	89.808 MDL
Veronica Cupcea, salariu net	281.964 MDL	CCP	126.972 MDL
Evghenii Sanduța, venit net din activitate de avocat	26.394 MDL	Costuri de reparație pentru casa din r-nul Criuleni	270.000 MDL
Evghenii Sanduța, pensie	237.032 MDL		
Venit din vânzarea terenului	48.000 MDL		
Total	1.114.263 MDL	Total	486.780 MDL
Economii maxim posibile de numerar din 2019		627.483 MDL	
Venituri MDL 2020		Cheltuieli MDL 2020	
Economii posibile din 2019	627.483 MDL	Rambursarea împrumutului contractat în 2018	496.934 MDL
Veronica Cupcea, salariu net	305.928 MDL	CCP	136.116 MDL
Evghenii Sanduța, venit net din activitate de avocat	6.070 MDL		
Evghenii Sanduța, pensie	240.252 MDL		
Total	1.179.733 MDL	Total	633.050 MDL
Economii maxim posibile de numerar din 2020		546.683 MDL	

*Anexa nr. 2. Tabelul candidatei pentru anul 2019 în răspunsul la
Notificarea cu privire la faptele și dubiile serioase*

Venituri MDL în 2019		Cheltuieli MDL în 2019	
Venit din salariu	281.964 MDL	CCP	91.925 MDL
Venit din activitatea de avocat	26.394 MDL	Costuri pentru construcția casei	270.000 MDL
Venit din pensie	237.032 MDL	Rambursarea împrumutului	89,808 MDL
Venit din vânzarea terenului	48.000 MDL		
Total	593.390 MDL	Total	451.733 MDL
economii posibile de numerar în 2019		141.657 MDL	